КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

СИЙЛАХЬЧА КОТАЛОН—25 ШУ

Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIайн обкома, Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхехьарча Советен Министрийн Советен орган

(С В Е Т)

Орган Чечено - Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР.

ГАЗЕТА АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ | № 56 (4347). | ШОАТТА 9 май, 1970 ш. | Мах 2 кеп.

КОТАЛОННА ХЕТАЯЬ САЙРЕ

Укх деношка дукха кагирхой гулбеннабяр А. П. Чехова цIерагIча библиотека дешара зале. Библиотека болхлошна краеведчески музея болхлошца цхьаьна йир «Йоккха исторически котало» яхаш тема йолу немецко - фашистски Германи эшаяь 25 шу дизара хетаяь сайре.

Цигa къамельнаш даьхча полковника нов. Бородина, подполковника Ш. А. Закриева, Советски Союза Турпала, Берлина штурм еча дакъа лаьцача Г. С. Болтаева, кхьчар белгалдаьккхар цу тIем тIе сррагача вай Советски Союзо къаьстта Нохч - ГIалгIайчен халкъашо а лаьца дакъа.

Р. ЧЕРБИЖЕВА,
библиотекин болхло.

М. Гордена плакат.
ТАСС фотохроника.

ИСТОРЕНА ЦА ЯЙЗА ТАЙПА КОТАЛО

А. А. ГРЕЧКО,
Советски Союза Маршал

1941 шера фашистски Германис Советски Союзах хьоарчабаь тIох цхьаболчаа гIалеташ дар а хIамаш теркал ца дар бахьан долаш хилла бацар. Цхьаболча буржуазни тIеман историкашта хеттача тайпара Гитлера во уйлаш бахьан долаш хилла яц иза йиш йолаш а бац иза.

Советски Союза дуьхьалара агрессии дунен халкъашта юкъарчи империализмо дуккхача шерашка чакхбаьхна кхьъах хьахиккхо мара кхьча тайпара хIума лацар ГIаьххана хала а планагIа а, буржуазни дунений доьл керийн дар яхар кхоечашшеш хиннача генеральни штабийн хьаькхьал дIакхоачаш мел йола гонзал тIайохийташ кийчъьяр из. Шийн мaIанга диллача хоаьхм боллаш лаьрхIа шоай цхьа хIама а долаш, дунен гIо эггара хьалхара болхлойн ахархойн пачхьалкхе терза низаца хIалакъе кхы цIаьхе а гIортаб дар из.

Махка дIахо социализм хьалъяза эша хьалаш вIаштIехьдахарца чIоагIа рецагIъьына хиннa Коммунистически партин Советски правительствои шоай низ мел кхоачаш дола хIама дaь массане юкъара машарн халкъаш шоай лоIаме кулгеш Iалашде гIертар. Советски Союзо деррагIен тIагIоттабаьк къовсам лоттабаьб вIашин тIом бергбоеца пакташ яр, массане а гера дIадаккхара программа, коллективни кхерамален система оттаяр дуьхьа. ВIашин новкъостал дара хьакъехьара договор делга могаро Англеиен, Францен. Агрессор юхасоцавергвар цу тайпанча договоро. Цхьабакъда, фашистски Германе низ Малхбалегахьа. СССР-а дуьхьала бевзабаргэ сатувсаш хиннача цу мехкий хоал деча гIозарашв хьалланизар социализма мехка инициатива. Историе, хоаш ма дарра, эггара къиагIна тайпара Iазап дир соллара бекта кхаме йола ха хьатIаьттача минуташка хургдолчох дика са ца кхуьшш политически хьакъал доацаш хиларлта.

СССР-ах лата шоаш кийчлуш, гитлеровски доал дераша фашистски пачхьалкхений коаликх вIашагIъеллар. 1940 шера сентябрь бетта Берлине кулгаш язднр «Кхьаьнe пакт» олаш хиннача. Дуна довхари хIалакдари дукьа цуина юкъе яхар Германи, Итали, Японии. Шоай халкъий хьашташ теркал ца а деш, цу агрессивни блокех дIакхийтaн шоай мехкаш дехна хортистски Венгрена, королевски Румынена, царски Волгарена, тиссовски Словакена, павеличевски Хорватена доал даьлаш, Фашистски Германегахьа а яьнна дIаэттар Финлянди. Дальни Востоке Советски Союза чугIоотара кхерам тIатуьсаш яр империалистически Япони.

ЛаьрхIа, массе оагIорахьара кийчо яро фашистски Германега йиш хилийтар чIоагIагIа доле герзашцаре низаш вIашагIтоха. СССР-ах латале хьалххагIо уж дерригаш а лаьрхIача 8,5 миллион сагага дIаккхенчадаьдев, хIаьта цар дивизеш 1939 шера гураьх Германе дунен шоллагIа тIом болаьбьчул тIехьагIа денз 1941 шера ахкагга кхоачаш, вай мехка духьалапа агресси йолаше хьалххагIа, 103 дивизегара 214 дивизега кхоачаш дуккагIа хиннар.

1941 шера 22 июне Iаьвнете бокхка низ тIалаьллабар СССР-а. ТIом болабеча хана советски доазанел сехьа яннаяр моастагIий 190 дивизи. 1942 шера ноябре 266 дивизега дIаккхьачар уж! ГIарахой 6,2 миллион бIу бор советско-германски фронте цхьаи халиа.

Фронта дIоахал 1942 шера гуьраьх 6 эзар километр совгIа яр. КIоаргга хьачувеннача моастагIчо Ленинградв тобаьбар, Москвана кхерам тIатувсар.

Цlий мелкадеш дикъ шера гаргга къовсам лоттабе бийлар гитлеровски оадингаш советски лаьттара лелхалпаи уж хIалакьяь дIаяхьара, 20 миллион совгIа советски саг вийра тIемо. Фашисташа йокьн тувпашйи даь Iоотгайир вай 70 эзар город, поселок, юрт, 30 процент гергга долча ший къаман рузкъах баьлар мохх.

Советски халкъан цун Герзашнарча Низаштен къаьстта хала яр тIема юххьанцара ха, Вайна вoдар хилча дика хеташ хиннарашa, вахь а ца хеташ, массанe а цхьаьтарра йоахар, вай хIалак хилиe даьннад Цхьабакъда, цу тIехьагIа, юххьанца йоккхий тIемен экономически соллондиг йолаш хиллa фашистски Германи цхьаннена тIехьa шоллогIъяр йолаш царех юьла яьлар. ХIаьта Советски Союзо, халон чоалхинен хьалаш тIалаттaшехьa а, моастагIчоа тIа-тIа чIоагIагIа еттар хIамаш, Цул тIехьагIа оьлангара хувцам хилар тIем тIа. Хувцбьла бийлар буржуазни оравуний. «Эрсий тамашах», вай мехкарча Iадимо бирсача хьалех. Гитлера гIалатех, иштта хкидарех дуьцa баьлар уж.

Цlеча Эскара котъолхиш яхар цхьа дагa долхаш хилча хIама да а яхаш.

Сийлахь - бокхача Даймехка тIем тIа Советски Союз котъялар шийи кIоарга цхьа бахьан долаш да. ТIема вреиашка Цlеча Эскаро даьча толамаш айхха дувладенна дар мехка общественни строй социалистически хьесапаш советски пачхьалкхен систeма кхачаш бIарга ца дайнача тайпара хьинаро дакъа лацарцeн.

ТIема хоадамбеш йола оагIув хьалхагIа Маркса а туш хиннай во «шоай вахара деиал дайна йолча социальни учрежденешта бухеоцаш дола приговор деш хиларах», (К. Маркс, Ф. Энгельса, Соч. т. 11, оагI. 581). Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIемо чIоагIагIа шиш болаш массе оагIорахьрен тохкам бир вай мехка социалистически общественни стройна. Бирсача тохкамах сийленца чаккхьалар из, цо хьахьеккхар шен вахара ниэ болаши деррига керттерча — экономически, политически, идеологически, тIема доккхошка шеко йоацаш тIехх хилар.

«КхоалагIча рейхен» цун сателлитийн промышлени база СССР промышлени базал массехказа низ болашагIа хинайоллашеха а, тIом латтача юкъагIа вай мехко оахийнар фашистски Германечул шоза дукхагIа хIанз керзар аьнна тIема техника — танкаш артиллери, самолеташ. ТIемо баьча тохкамах дика чакхбаьлар социалистически юрта боахам а. Эггара халагIча хьалашка эскарен наьхен вахара хилаза ерг мел йоаца хIама Iалашъе мегар цуина. Коммунистен производства средствашта общественни доал хилаpо, производственни отношe-

(Нистедоалар 2-ча оагIо тIа).

*) Лоацаь кератох. Статьи ерригa текст кепатохаргья «Наука» яхача издательстве арадаккха кийчдеча «1945 шера 9 май» яхача книжка тIа.

СССР ОБОРОНА МИНИСТРА ПРИКАЗ

1970 шера 9 май. № 112 г. Москва.

Новкъостий салтай, матросаш, сержанташи старшинаши!

Новкъостий офицераш, инарелаш, адмиралаш!

Эскарен Флотен ветеранаш, берригa Сийлахь-боккхача Даьхен тIем тIа дакъа лоацаш хиннараш!

Тахан советски халкъен цун ТIема Низашен, социализма вежарашка долча мехкий къахьегамхоша, дерригача прогрессивни адамаша дезду фашистски Германел котдаьнна 25 шу дизар.

Германски фашизм йохаена керттера лоархIам бола гIулакх дир турпалча советски халкъон цун ТIема Низашен. Дунен империализма ударни низашта дуьхьаларча къовсамв керттера хало текхар цар.

Вай Даьхен моастагIашца къизa тIемаш деш советски бIухошен партизанашен дуккхача наьха йола турпалал гайтар, шоаш кхо ца беш котало кийчйора тыла къахьегамхоша. Исторически коталонга болача новкъа вай халкъо геттара йоккхий хьаьнаш яхайяр, ше турпала халкъ хиларца сий а даьккхар.

Котален Ди дездеш, советски наха бовгIаш бола мах бу фашизм йохаеча гIулакха юкъе антигитлеровски коалице дерригача мехкий халкъашен эскарашен даьнача дакъа, дуьхьал оттара антифашистски болнa къовсамхой къонахчал.

Котален тхьаь пхиь шу дизар сийрдадаьккхад сийлен ленински юбилея сердалово. Ленина цIерaца дуьзадевнна да дерригa вайна хорагIдаьнка сийлахь - доккхий хIамаш. Сийлахь-бокхза Даьхен тIом лаьттача шерашка а сиина, ленински ерениш васкеташ беррига советски наха бола дог гIоздаккаерен оптимизмаш лакъаргбоаца хьаст ба.

Фашизмая котдаларе къахьеккхар вай общества айхха йола цхьоагIа, советски пачхьалкхе йохалургйолаш хилар, социализмо капитализмал уллашагIа дилар. Из котало ыьехкай Советски Союза ленински Коммунистически парте хьалкъал долаш хьалхле лелаяр бахьан долаш.

Сийлахь-боккхача Даьхен тIем тIа котало яккхаро гитлеровски низ -Iотгъана хIалкара лаьхар Европа халкъаш, фашизма доал оттадерадолча кхерама кIалкардаьккхар дуне. Германски фашизм, хIаьта цул тIехьагIа японски милитаризм йохаяро гIо дир Европан, Азен цхьадолча мехкашьа халкъа - демократически революцеш котъялара, дунен халкъашта юкъера революционни, демократически, къамаш - мукъадахара болам лакхбара, исторически дегIадахара дIахо бодача берригача наьха кIоаргга олилаш йир.

ТIом дIабаьнначул тIехьагIарча шерашка тIемо даь хинна доккхий зенаш юхаметтаоттадаь ца Iеш, вай Даьхено гаьнна дIахьалхашка гIа баьккхаб, доккхий толамаш даьхад экономика, Iкама. техника, культура лакхъеча. Гораден юртен къахьегамхой цхьабарт болаш чIоагIо аь ба ленински юбилея шу пхе шера плани хинаш хьалха кхоачашъярца белгалдаьккха. Цар тIагIертта къовсаме лоаттабу общественни производства эффективность лакхъяра, къахьегама оасарле айяра, Iилма - технически прогресс сихъяра тIекъа.

Керда вахар хьадари новкъа советски халкъаца цхьан строагIа боагIа социалистически содружества мехкий къахьегамхой. ДIадахача тхьаь пхиь шера социализмо керда рубежаш кьяай, низ бола дунен система а хинна дIаэттай. Хаддаиза дегIа а доагIа, чIоагI а лу социалистически пачхьалкхенаша айхха вIашиц леладу гIулакхаши цар денале кхоттадалари, дунен халкъашта юкъерa коммунистически болхлойн болаьма, антиимпериалистически фронта берригача къовсамхой цхьоагIо.

Цхьабакъда империалистически низаша, эггара хьалха США-рчар, исторе уроканш теркал а ца еш, юха а машарен халкъий кхерамзлени гIулакхи кхерам тIатувс, социализма мехкашта дуьхьалара подрывной болх лакхбаьб, дунен халкъашта юкъера кхохкам чIоагIбу, иаь ца леташ юкъелех кхьча мехкий вахара. Къулбехьен - малхболен Азера тIом шербара кхераме пикъ лелабу израильски агрессорий зуламе гIулакхаш могаду.

Дунен време событеш чоалхане дегIадахара хоархIаме а беш, партеи правительствои хилаиза дарг мел доаиар ду Советски пачхьалкхен обороноспособность чIоагIъяра, Эскарен Флотен тIема низ лакхбара. СССР ТIема Низаш хIанз Iалашваь да боврим бокшаш шийи халкъа тешаме бола бIухошта бе йоаллача вий ханарча тIема техникаци гераицен.

Моаршал а хоатт из, даькъала а юви из Котален Советски цIейца Эскарен ТIема - Форда Флотен лични состав, Сийлахь-боккхача Даьхен тIема юкъе дакъа лоацаш мел хиннараш!

Советски бIухой! ТIагIертта Iомаде герзи тIема техникен, эргайоаххаш лаккъе тIом бара говзал, чIоагIъе дисциплина! Сий деш йорд а е, дукхагIа а хилийта ТIема Низий турпала традицеш, керда толамаш лаха тIема а политически а кийчъелча!

Фашистски Германи эшаяь котало ыккха 25 шу дизар дездеш АЗ ПРИКАЗ ЛУ:

Тахан, 9 мае, моттигерча хаьнах 21 сахьат даьлча салют дала вай Даьхен столице — турпал йолча городе Москве, союзни республикий столицашка, турпалаш йолча городашка Ленинграде, Волгограде, Севастополе, Одессе, турпал йолча крепосте Бресте, Эскара доал дара тIема округаши флоташи йолча городашка, кIаьта иштта Белгороде, Брянске, Горьке, Грозне. Днепропетровске, Донецке, Иркутске, Красноярске, Курске, Мурманске, Новосибирске, Омске, Орджоникидзе, Ореле, Петропавловске - Камчатке, Смоленске, Туле, Харькове, Челябинске, Южно - Сахалинске тхъаь иттаза зеппак йоккхий топаш тохаш.

БIаьшерашка дин ца луш дахаьда германски фашизм эшаяь котало йоаккхаш советски бIухоша, партизанаша, болхлоша, колхозлоша, интеллигенце, вай сий долча кхалнаха, кагирхоша даь денал дола гIулакх!

Массаза а сийле хийла вай Даьхе кортамукъен шийи лоIамен хилара тIехьа тIом беш байнача турпалий!

Даькъала хилда коммунизм еш доалла сийлахь-доккха советски халкъ!

Даькъала хийла сийрда бIарг кхоабаш машарен социализмни гIулакх лорадеш латта Советски ТIема Низаш!

Сийле хийла ерриса вай коталонаш ахара дог урауьттадечен уж вIаштIехьйоахачен Советски Союза Коммунистически парте!

СССР оборона министр
Советски Союза Маршал
А. ГРЕЧКО.

КРЕМЛЕ ХИННА ТОРЖЕСТВЕННИ СОБРАНИ

8 мае Съездий Кремлевски Дворецe Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа Советски халкъо котало ыккха 25 шу дизара хетаяь Москвай къахьегамхой викалийн эскара а флота а бIухойн торжественни собрани хилар.

ДIаьхдаь тIоараш а детташ тIаэн хьаргучабаьнна новкъостий Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Ю. В. Андропов, Н. В. Гришин, П. Н. Демичев, П. В. Капитонов, Ф. Д. Кулаков, В. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев. Зало моаршал хьаттар Советски Союза маршалашка, иштта советски халкъо фашистски Германи эшаяь 25 шу дизара цIей дездеча СССР-е яьхкача социалистически мехкий тIема делегацешка.

Торжественни собрани хьайийлар къахьегамхой депутатий Московски городской Совета председатела В. Ф. Промыслова.

Белгалдаьнача денна хетаяь доклад йир СССР оборона министра Советски Союза Маршала А. А. Гречко.

ХАЛКЪО БЕЛГАЛБАЬРАШ

Самарднйнахь тIаьк вьиза хьалйилаяр Орджоникидзевская яхача станица культура Дворец. № 676 йолча Сунженски хоржамий округа юкъе йоагIача Сунженски Ачхой-Мартанен районий предприятей, колхозий, совхозий гикалаш бир укхала вIашагIкхийттараш.

Хоржамашта хьалхара совещани хьайийлар къахьегама ветерана, пенсионера Пенкин Семен Никитовича. Цул тIехьагIа собране председателал деш волча Сунженски райкома хьалхарча секретара В. В. Варлашкина доши лу «Сунжанефть» НПУ цхьоагIча промысла мастера Н. П. Летникова.

— Дика къахьегамхо, тешаме новкъост ва тха промысла оператор Нечаев Борис Николаевич. Цудухьа № 676 йолча Сунженски хоржамий округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла харжа кандидаталла оттаваьа оаха из. Аз тхоай коллектива цIерагIа дех шуга из кандидатура хьаллацар.

Собране иштта къамаьл дир Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхоза тракторно - полеводчески бригада кулгалхочо Балдин Александр Михайловича, Ачхой-Мартана района «Лермонтовский» совхоза хьажкIаш кхеча звеньевоя И. Х. Чагаева, Сунженски района, Серноводскерча № 2 йолча школа хьехархочо А. Ч. Махашева, Ачхой-Мартана райпромкомбината барзкъаш тегача цеха мастера З. Тасуева, Сунженски леспромхоза десятника Н. З. Цолева. Ачхой-Мартана № 2 йолча школа хьехархочо В. Н. Цурихина. Цу массане а шоаш къамаьлаш деш нов. Летникова еша предложени хьаллевцар.

Совещание гулбеннараша массава рагIа а волаш соцам бир Нечаев Борис Николаевич № 676 йолча Сунженски хоржамий округе гIолла СССР-а Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла кандидат ве.

* * *

Самарднйнахь 527 саг гулденнавар Грозненски района № 3 йолча бьцадеарийн сомийн совхоза центральни усадьбе. Уж вIашагIкхийттабар хоржамашта хьалхарча собране № 672 йолча Грозненски сельски округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла харжа кандидат оттаве.

Трибуна тIа вайл совхоза директор, Социалистически Къахьегама Турпал А. А. Малинов. Цо гулбеннарашка хоржамаш дара йола бокьонаш дIайовзийт.

Цул тIехьагIа къамаьл де доши эц совхоза цхьоалагIча отделене управляюще Жерновникая Мария Павловнас.

— Тахан вай укхаза гулденнал партен халкъон чIоагIа лоархIаш бола къонгаши мехкарийн мехка Лаккхехьарча органе харжара новкъа юкъера белгалбе.

— Инарал-полковник Алтунин Александр Терентьевич къона волча хана денз Советски Эскаре дакъа лоацаш ва. Сийлахь боккхача Дай-мехка тIем тIа Советски Союза Турпал яха цIи еннай цуна. ТIом йистебаьнначул тIехьагIа военни цин академе дийша ваьнна, цу даьк'е 1967 шера Генеральни штаба а академи йоаккхаш. ХIанз Къилбаседа-Кавказа краснознаменни военни округа командующи а волаш, шийн лекхи бокъонца кхоачашдеш ва. Аз предложени лу нов. Алтунин Александр Терентьевич № 676 йолча Грозненски сельски округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла харжа кандидаталла оттаве.

Цун предложени хьаллоацаш къамаьлаш дир укхаза Волков Гаврил Даниловича — № 3 йолча совхоза механизатора, Елагин Михеил Дмитриевича — совхоза кадрай отдела начальника, Дикторная Галина Федоровнас — совхоза бьцадеараш лелаеча бригада кулгалхочо, Маликов Абдулла Абдулхаковича — совхоза директора.

Собране хинначар массава раьза а волаш соцам тIайийнар Алтунин Александр Терентьевич № 672 йолча Грозненски сельски округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла харжа кандидат ве.

* * *

Цу дийнахь Грозненски района 1 Мая цIерагIча колхозе хиннача хоржамашта хьалхарча собране дакъа лоацаш 765 саг вар. Укхаза белгалдаьккхар № 672 йолча Грозненски сельски округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла харжа кандидат.

Собрани хьайийллар 1-ча Мая цIерагIча колхоза председатела Вьючне Василий Степановича. Цо доши делар колхоза керттерча агронома Ермех Светлане Михайловне.

— Тхоай колхоза йоккхача коллектива цIерагIа аз предложени лу Къилбаседа-Кавказа военни округа командующи инарал - полковник Алтунин Александр Терентьевич № 672 йолча Грозненски сельски округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета депутаталла харжа кандидаталла оттаве.

Цаl шоллагIчоа гIехьа трибуна тIа бувлаш къамаьлаш ду укхаза колхоза МТФ бригадира Я. Иди-гова, бьцадеараш кхеоча бригада кулгалхочо Л. Сигугас, колхоза комсомольски организаце секретара В. Голованова, Кел-Юртерча цехови партийни организаце секретара Х. Солтаева, Грозненски гарнизона начальника инарал-майора А. Лободас. Мас-

(Нистедоалар 4-ча оагIо тIа).

ЧЕХОСЛОВАЦКИ КЪАХЬЕГАМХОША СОВЕТСКИ СОЮЗА КЪАХЬЕГАМХОШКА ЯХЬИЙТА

П О С Л А Н И

Советски Социалистически Республикай Союза къахьегача халкъага!

Беррига мохк фашизма гIабеcх мукъабаьккхад 25 шу дуза ди дездеча хана тха уйлашкен дегашкен даим латташ да кортамукъале Советски Союза а цун эскара и коталонца юкъаенна хилар, хIаьта цудухьа укх дезача дийнахь вег тIара доагIа вежарийн новкъостийн моаршал а хайт шуга.

Тхона, Чехословаке къахьегамхошта, укх минуташка даьтаух тхоай болхлой классо, тхоай къахьегамхоша лоттабаь къовсам, тхоай Коммунистически парте хьабена беррига денале ниь. Тхона хов, чехийи словакийн кхелаш Октябрна, В. И. Ленина сийлахь-доккхача гIулакхаца, социализма дуьхьашкча даьлена — Советски Союзаен цун кулгалдеча низаца — Советски Союза Коммунистически партецен мел айха юкалена я.

Халача минуташка тха халкъаш цкъа ахайка Iийидац Советски Союзага во хьаллонпалгеи вежарашка новкъосталдехаш, хIаьта цунгара цара из массаза хила а хиннвар. Из хилар сатотаIа холча тхьаь иттагIча шерашкев фашизмана дуьхьала лоттIабьна халача къовсамен. Теллаем мельен оаха цIаккха а цхьаннена а бокъо лургйоаца из вежарашка йола цхьоагIо чIоагIа йий эггара дикагIа тешкал фашистски доала дуьхьала лаьттача къовсаме, цхьана цIий Iоуийтиш дайнача халонашка.

Тха халкъ чIоагIа дог тийшаш сатувсаш дар, бухецаш фашистски орлингашта тохаш йола хIама Советски Союза лии са болча цIеча седкъа — классови вошала символо ега вленин фуралькаш ирагIа тохаргхиларах. Уж дагалаьттараш кхоачаш хилар бакъдир 1945 шера мая. Цу деношкара хьадоладения, Чехословаке Коммунистически парте кулгалдеш долла тха къахьега халкъ эггара сийрдагIа йола оагIой язъе деладелар шийн исторена юкъе.

Цун бакъахара опыт теркал а еш, реакционни аьттехьарчен низаша 1928 шера яьча выступленеш вьиед а еш, укх дезача деношка оаха къаьстта чIоагIача низаца кхетаду, тхоай Даьхен кхерамзалек суверенитет КПЧ-ес кулгалдеш а СССР-шен цун халкъаиен айхха цхьаиа гIулакхаш доттагIали лелладеш а хилча мара Iалашъюлургйоацилга.

1945 шера Чехословаки мукъайоаккхаш шоашта болча эттон дуьхьа довнаш оаш вежарашка новкъостал дарах дег тIара баркал да шоана, деза доттагIий, из социализм хьалъеш боаллача шерашка оаш тха мехка мел даь новкъостал бахьан долаш баркал да шоана, вежарашка баркал да шоана 1968 шера августе оаш тхона даь интернациональни новкъостал бахьан долаш.

Дагахь чIоагIа гIададахи раьза хинеи долаш оаха къоабллду вай мехкийн халкъийн кIоарга традицеши доттагIал дуьхьал тахан доттагIала, цхьана гIулакхаш лелладара, вIаши новкъостал дара хьакъехьарча керда Договора кулгаш яздарца чIоагIденна хилар. Цунах лоархI оаха тхоай къами пачхьалкхен цахаргхилара, тхоай мохк тоалургхилара, дунен халкъашта юкъера цун гIулакхаш Iалдацдергхилара бола чIоагIа тешам.

Деза новкъостий, доттагIий! Дунен шоллагIча тIем тIа Советски Союзо хоадамболлаш ыьхкха котало бахьан долаш вIаштIехьдаьннача аьттув болча хьалашка хьахиннача дунен социалистически системах дIахададаргдоаца керттера дакъа лоархI оаха тховех. Социалистически лагерцара тхоаш долга а кеш. оаха долла хIама дерга тхоай интернациональни декхар сийленца кхоачашдара.

Тхоай Коммунистически парте кулгалца, Советски Союзащен кхьча социалистически мехкашцен оагIув оагIох а теха кхоачашъергья оаха социальни мийсхон, социалистически гуманизма, адамаш деррига творчески низаш дегIаккхувлара даькъерча прогресса идеяш. Цу наьькъагIа гIортаб тха эггара хьалхарча болхлой президента — Климент Готвальда васкеташта тешаме а долаш: «Дуне мел ханала Советски Союзаца, цIаккха хьича тайпара а доацаш!».

Бухецаш ленинизм котъяргхиларах шеко йоацаш вог тийша долаш, фашизм эша а яь котало ыьхкан майрача Советски Эскаро тха мохк мукъабаьккхан сийлахь тхъаь пхиъ шу дузача минутагка низ бола классови вежарийн моаршал дайт оаха шуга, Советски Социалистически Республикай Союза къахьегамхошка.

ЧЕХОСЛОВАЦКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКА КЪАХЬЕГАМХОЙ.

(8 мае Пражски граде хиннача митинге тIаийцай).

ТУРПАЛ ХАЛКЪО ЯЬККХАЧА КОТАЛОН

Брянски фронт. СУРТА ТIА: нах баха пункт хьалоьккхаш бу тIом.
М. Маркова сурт. ТАСС, фотохроника.

Ельнинско-Дорогобужски оагIонгахьа (Смоленски область) 1943 шера август.
СУРТА ТIА: Фашистех мукъабахьа мехкарий Цlеча бIухоша баркал ялаш ба.

СУРТА ТIА: Рейхстага тIаро коталон ЦIе байракх.
Е. Халдей сурт. ТАСС фотохроника.

МЕХКАРИЙ-ТIЕМАХОЙ

1942-гIа шу, тIом болабенна шоллагIа ахка. Дега а доьцаш, ткйшача балхагIа латарах цкьрчоа аьттув а буьлаш хкотаенна, вай мехка территорешт дIа а лувцаш, чуйоагIаш латтар гитлеровски ордиигаш. Городаши юрташа юта а юташ тIехьашка дувлаш дар вай эскар.

Лелхача бомбашек йоккхийча топий пхорчашен лотадаьдар лаьтта, самолетий тата доалдар сигала. Ишттта бирса тIом болабеннача хана доханаьр советски адамаш. Шоай низ, вахар ца кходеш духьалъоттар уж моастагIчоа. Советски халкъаша дIаболабир сийлахь-боккха Дай-мехка тIом.

Шоай лоIамe баха Нохч-ГIалгIай чура дукаха комсомольцаш бар тIем тIа дахьа ловшш...

...Комсомолкаш Ужахова Лилин Смолянская Асян Грозненски медицински техникуме цхьана дешаш хилараl совгIа, Московски улицагIарча шiекошка ахаiа ши лоалехо а яр. Цар шиннe а цхьанен Лилас ши къаьсттан дешар тIом болабеннача 1941 шера юкъера школа йистелаьккхачул тIехьагIа тIем тIа а наха фашистех латаш волча Ужаховай шуьйнтара Мальсагов Зайбика Эдал-Гирегара уха ... мош. Цо яздора фашистий кийзалах, цар аккхача гiуллакхех. Цу кахатаьша фашистагIа чIоагIа эгIазбитабар комсомолкаш Ужаховен Смолянскаяи...

...1942 шера шин иаз кхоачар деш вар моастагIа Грознена тIакхача гIерташ. Мехкаьтта дезар цуина. Боллой митингаш хулар заводашка, фабрикашка, продприятешка. МоастагIчоа дуьхьалъоттара халахь тIехьехар парте. Цу тайпара митинг хилар Грозненски медицински техникуме а. Цу митинге лаьрхIар комсомолкаша гIалгIай йоIа Ужахова Лиляси эрсий йоIа Смолянская Асяси Шiеча Эскаре баха...

Цу хена хиша хIамаш дагалуташ Лилас яздy «Комсомольцаш Дай-махка гIодеш хила беза яха дешаш са дег чу дийшар. Се фронте яхийтар дийхар аз военкомате а яха. Соца цига ера техникуме соца цхьана дешеш а соца доалахе яхаш а йоIа са доттагIа Смолянская Ася».

Шiеча Эскара мугIарашта юкъбахачул тIехьагIа эггара хьалха фагарча тIема оборона аэростатин эскара даькъе хьажчар уж.

Цуа тIехьагIа горад Бакурча зенитни йоккхийча топий полке хьожабир.

Духха да ... цар на эрра IомаIлр тIежа говзалш техникех. Эггара хьалха цу пазке, болчи хана духьальотта бийдар цар моастагIчоа. Бомбаш чу ца еттийтеш совцабир фашисташ. Цул тIехьагIа Къилбаседа-Кавказа цхьачар цар полк, хIаьта цигара Керчески фронте хьожайир.

...Лилас дувц: «Цу хана тIем тIа хала яр тхона, кхалнаха. Юххьанца чIоагIа кхерар. Бийсанна каст-каста елхар со ха деш латтача хана а, зенитни тIом беча хана а сай дан нанех, хьамсара Нохч-ГIалгIайче дега а эхе. Мaьрша юха шIенах кхетаргйиш-хьоrl, кхы бIаргагургдий-хьоrl, дак нанех, нана Дьылгiестне — уж уйлаш яр керта чу хьувзаш». 1923 шера Орджоникидзе яь Лиля. Цига яьхай из бера хана. Лилай да Ужахов Мочкъий Батарбик Мочкъий-Юрта ваьв. Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча суда юристалла болх беш хиннав.

1934 шера Грозне баха баькхаб УжаховгIар дезал. Лиля цу хана № 24 йолча юкъерча школе деша яхай. Цу школе ворхI класс чакх а яьккха, медицински техникуме деша яхай из а цуй доттагIа Смолянская Ася я. Шоай цаI мара йоаца йоI — Лиля чIоагIа боча хиннай даьц наьнен. Иштта дукха езар из да нанех даь даьнен а, наьнигахьара бараш а бар из боча йолаш. Цулухьа алхан заьллахь дуккагIйола ха Мочкъий-Юрта шийн даьхой болча а Советски юрта, ноанахой болча йоаккхар цо. Цу хана кхувш йоагIа йоI хиннача Лилина чIоагIа хозахетар вай Нохч-ГIалгIайчен лоамаш, цигара нах, цар мотт, IадатIаш, кадай халкараш.

Школе а медицински техникуме а дешаш йолча хана комсомольски вахаре хьинаре дакъа лоацар цо, дизе кхоачашдора комсомольски комитето тIадехна декхараш. Вахарцарча безамах дизза дар цуй а цуй доттагIчун Асяй а дегаш.

Цхьабакъда, из ишта деле а, халонех бизза бола никъ хьалаьцар: чутIерташ волча моастагIчох латта йхар Лиля а цуй кевкъост эрсий йоI Ася а. МоастагIа эша а а аьь толам баккар, а цуца бе-ча тIем тIа хIалак хилар — цу шиннех цаI мара кхоачаш хила йиш йолаш дацар. Царех цаI хиллаца юха ца йоала лаьрхIа бар мехкарий. Дорхбенна тIагIестар фашистащ, хала дар царна духьала латта, Царца бега тIем тIа дукха нах къестар ноккацара. Цхьабенъда, чIар лечар духьа шоай са ца кходеш лотар уж гитлеровцех.

Нагахь минута нгIацар тIом бе ца болаш. МоастагIа юха эккацаь бола советски бIу соцабе гIертар фашисташ, Керчески фронте мел йола авиаци тIема юкъелькквир гитлеровцаша.

«Тха, зенитчикий, бе безаш хинна болх, — йоах Ужаховас, — дукха бар. ГIаьххача хана дег чу латтаргба сона дуккхача тIемех цаI. Керчески фронте дар из. Форд болча оагIорахьара тIайоагIача бомбардировщикашта тIом беш яр тха зенитни батарей. Массаненачул хьалхагIа сона бIаргайира уж. Сай йоккхача топа расчета (сержант Ужахова йоккхача топа расчета командир хиннай) тIадиллар аз тIайоагIа бомбардировщикаш юхатоха кийчо ела. Йоккхий топаш етта доладелар тхо фашистий самолеташта. Самолеташта хьалхашка лелхар пхорч. Гитлеровцаша самолеташ тIара тхона еттача пулеметий пхоеч шок а еттеш лела гIолла дIаухар, кхертIой, гарзаш тIестар бIухошта.

Тоьва дукха къийсар оаха бомбардировщикашца. Оаха сон кIирьаь йоккхий топаш еттарах дIа-юха ехар бомбардировщикаш. Шоай мича кхоеса са ца а хоьш мичIахьа бомбаш Iочу а кхийса, моастагIа юхаваьлар. Йохаь цхьа бомбардировщик чуйтар оаха. Цу тайпара тIемаш дукхаза а хилар тха.

Тахханарча сийрдача ден духьа, лаьттан тIа хоза бахар хилийтара шоай синош ца кходеш гитлеровски Германи эшаялца йолча хана тIема наькъашка гIолла дийлар Советски Эскара бIухой, комсомолкаш Ужахова (Березикова) Лилии Смолянская (Пасечник) Асяи. МоастагIчох латача хана деналли майрали гойтарах цу шиннена а паччахьалкхено медалаш елар.

Коммунизм хьалъеш доалача советски халкъаца цхьана шоай низ ца кхобеш къахьегаш ба Ужахова Лилии Смолянская Асяи. Казахски ССР-е яьхача хана профессионально-технически училище воспитательница хилар Лиля. ХIанз город Кисловодске шийн марица Березиков Мухаджир Межидовичаца (из а ишта сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лоацаш хинав) кхаь воIаца ираз долаш яхаш я.

Делал боллашехьа а кога тIирс беча фабрике медфельдшералла болх беш я Батарбика Лиля. Фабрика къахьегамхой уахцIено лоравра йоакхо еш йолча цо дика кIаштIехьбаккхаб шийн болх. Цунна тешаш ду фабрикерча сийлон Доска тIа хьалтеха доаллача Ужаховай сурто а ала хIама доацаш дика болх барах фабрика администрацо цунна тIайкхача хоастора грамоташа а.

— Ираз долаш сег хинай со,— яхаш дувц Батарбика Лилас, — соллара йоккхий хаеаш а лайна баьккхача толама дахача советски адамашца цхьана яхилга са кхоачаш хиларах, а общественни вахаре хьинаре дакъа лаца аьттув болаш со хиларах а. Цул совгIа, кхы а дуккагIа ираз долаш хет сона со оаха лайна халонаш мехка цIаькха а тIехьтаергйола тIема Iаьржа ноношо ЛаьттацтIа ца хилийтар, мацар баьхаш советски халкъо лоаттабеча къовсаме айса, кхы бера наьас, хьинаре дакъа лоацаш хиларах. А, кхы доагIаргдац уж тайпа Iаьржа денош!

Смолянская (Пасечник) Ася Борисовна хIанз город Одессе шийн шин воIаца маьрацен яхаш я. Цо а хьинаре дакъа лоац общественни балха юкъа.

Сийлахь-боккха Дай-мехка тIом лаьттача хана, Советски Эскара тIемахой баракъаш тIа а дийха, гитлеровски гIаьрахошта духьала лаьттача лирача къовсаме хьинаре дакъа лоацаш хинна Ужахова Лилии Смолянская Асяи машаречa къахьегамe а хьинаре дакъа лоацаш ба. Цу тIехь а цар боккха аьттув бийлар лов вайна. Ишта лов вайна уж могаш, маьрша, ираз бехилга а.

СУРТА ТIА: Ужахова Лиля (IохаIна нгIар, Смолянская Ася).

С. ТАСУЕВ,
журналист.
ТIема хенара сурт.

ДАЬХЕН ТIАХЬЕХАМАГIА

Дицлургдац вейна Сийлахь-боккха Даймехка тIом лаьттача а миллионаш бола советски нах турпалаш а хинна моьж лорбе дiаттича хенара бирса денош,

Легендарни Севастополь мукъайоаккхаш баьча тIам тIа летер со. 1944 шера бIаьстен юьхь цу сийлахьча городера 12 километр дIахо латеш яр 414 стрелкови Анапски дивизецара тха 1375 полк.

Фордагахьа готдаь фашистски эскара доккъош дорза дутьала еш дар. ХIана уж хIара кхерес, хIара кIотаргах тувсабаннйтар шоаш байча а кхоачаш кургйешц йола дукенна доал дара уйле а йоацош, фуннагIа дан а шоай са кIалкера ца даьккхача ца йоалеш хилар дар. Хьаьрдаьнна моастагIа дорхен бирсен вар. Цудухьа тха бIухой къаьстта чIоагIа низаш тIадамийта дезаш хилар из хIаланеара.

7 мае артиллера йоккхий гопаш куйийттачул тIаьхьагIа тха доаккъош атаке дахар. Со керта лаьтта отделенин хьалха яр. Тахьа боагIарашта никъ мукъа а баьккха эггара хьалха моастагIа волча чуйккхар со сай отделенеца. Автоматаш етташ гранаташ кхуссаш моастагIчун 19 салтан эпсори вийра аз. Цига, яр цхьа юрт, хIаьта кIоаига дIахо — «Большевик» яхача колхоза гIирсаш, цига кийле а лаьца дорха духьала еш дар фашистски эскара дакъй.

Цу минутешка сона зенитчара — сона новкъарло юлургйоалаш, со юкъасоцаве могаргдолаш бола низ бац аьнна., Сай отделенена хьалха ваьдда вадар со, хIаьта сона тIехьа удаш боагIар ражеш а.

Юрта йисте дагIача цIенна дIатIаккхьчар тхо. Хьама чекашлар со цу чу гIолла — из даьсса дар. Со са ма водда баьда гIа йийнтар, цигара тхое тIа воьлар. Цул хьалхарча дийнахь сарранна часта командира байрена ениаер сога, хIаьта из аз кочап чуьйнаье наьха тIа йоаллайора. Цу тIа даь йоазув дар: «Немецки гIаьразоеш мукъайоакхаргьа вай Севастополь». Цигача чере хьа а ьккха, тхое тIа урагIьагIар аз тое мо цIе яз, баьнена мило шерре дIайоарнайир. ГIадди боньонца дIачIоагIьаь со ваьннeчул тIехьагIа юха а дIаболабир оаха тIом. ХIаьта байреко къовсама тIаьхехар, дагаш урсуттадоре, котало йоаккхаргйиларах бIуболийтар, дIарамe низаш совдоахар. Бiарна дисеча мелоза гIирсешка кIнiйлинна тайше бегIар моастагIчун салтийн эпсарш, баьда гIера зьаттащ пулемя-

таш автоматаш яр. Со, цкъата со цхьа волаш а, цкъаза разведчикашца цхьана а хьенийсдинача цIагIа чулелхар, аз фашисташкара герз хьадоахар, дое дора моастагIчоа цIенйора поселок.

Цу дицлургдоаечча дийнахь кхы цкъаьяха цхьа доккха хIама а кхераIдаьлар тхона. Наступлени оц хиннача вай бIуно тIаьхехьмаеш зенитни цIи йоккха топ етташ ринначa фашистий кIийле йохкенге сай отделенена хьатIалаьцар аз. Ма нахкъахьлер сона из; ше ньойлеза а волаш делла хIама бIаргага кхоча разведчинe гоазал. Шоай зениткашта гонахьа хьийза фашисташ тхо бIаргагуча хана сов тIехьа бисьбар, автоматаш хьекха Iобохкар оаха уж. Шенна йоккха топ шоай схерередий биззана кхоачмица тха ба ера. Из тайпа хIама дуьен тIа мел йоккхане кхана цхьа мефа дулургдеш аьнна хетелора.

Ийс ди даьнина гIолла, 9 мае, № 10 долча совхозе юха иззамарр цIаьхха карагIдаьлар тхона. Гораде тIаьодь моттигаш дIа а тайца латта Сапун-гуьи районера моастагIчун оборона йоха а яь чакхдаялара кийча еш дар тхо. Цул хьалхарча дийнахь сарраша батальона командир — майор Сворчини волча кхайна чIаьнийкар со. Ухеза чIоагIало а лаьца вагIа моастагIа — олар цо, къовзанцартa тIа ре а биhна. Ушкаре эрриге эр моттиг шийн бIаргкIал доаттио цо. Бийсанна моастагIчоа юкъа чу а ваха, цига цуа боккьонца гарза низ малагIа тайле ба ха даза.

Тата доадаь моастагIчоа гарга кхачар тхо хIанз зьожаш зилеланш кIантий, — борд-бордагIа цоам бир аз. Мижаш дIа а йоаккхаш мукъадоаьхерга вай. Со эггара хьалха водар тексаш, сизе поранушн бара кулгаша болх, дийсанна Iоузар хьацар юкь гIа гIолла, масао маьмо зуьзар, хIаьта а тхоай динар кхоачаш а деш, моастагIчун тыле чуиладар тхо. Немцашта тIаьнийсдалар кхеран болаш доллашехьа а, траншеяш мишта яьза а хьожар тхо — моастагIа мишта дIатараннан хоаш дар. Цу минуте уйла дег чу еccap соне — тхоайчер наступлени йолааргIолча зинна немцашта тылера дае долаш аьнна. Сай отделенорчу пхе бIухочо приказ делир аз моастагIчун тыле юкъасоьца аьнна, хIаьта тIом тIорча сей доттагIчунца Зайченков Владимирца со тхоей часте юхаьвера. Командира цьеабалдир аз лаьрхIар. Тхоашта шортта гранаташ, автомати дискаш а кхьаш баьде йоллаш юхаваьчар тхо — моастагIчун тыле. Хала дар ца ходолийташ чакхдоала — разведчина опыто новкъостал дир. ХIанз пхи ийце, вIаштIехьаькхкза вьнаер, отделене хIара чIема хоера тIом болабелча ший де мел даьар. ГIонца сатасса гарга гIертеча хиниа сигнальоар сигнальни ракета. Цо хьахайтар тIом дIаболабе ха хиннилга. КIоагашкара хьалъера а баьнна, бухаре а бийрза, хьанийсбенначе гуьнилга тIехьашка а лечкъаш, фашистски траншейяшна тIехьашна гIолла дIабаьржаш разведчикаш. Дакъет хиина дагIа гIадоладалар фашистий коргошта: бIарг хьа ца лохийташ етта йоллйир оаха гранаташ, автоматий очередаш. Цу хана «Ура!» яцаш чIоагIа детта цIогIарч хьоар. Атака ехар тха подразделени. Шоай уйлаш тувлабаь гитлеровцаш корзагIбенна хьайзар шоашта гобаьй. боккха советски бIу шоай тыле чубеннаб мотташ. Гаро Iо а пхуссаш удар немций.

Иштта кхоачашдар оаха разведчикашта, тхоашта тIедилла гIуллакх, еррига фронте оаха дIата аьттув а боакхаш.

Ма дарра хайнечул тIаьхьагIа оттадаьча документа тIа аьнна, 1944 шера 9 мае аз 45 гитлеровец вийна, нккъ кара лелаю йиъ станкови пулеметаш, кхоъ батальонни миномет хIалакьвай, 11 немецки салта караоовлаьза, дукха герз хьадаьккхад, аьнна.

1945 шера 24 марта арадаьнна СССР Лаккхехьарча Совета Президиума УказагIа сона Советски Союза Турпала цIи елар. Цу хана Зайченков Владимира Ленина орден елар.

Кхы юхадоагIаргдоацаш дIадахад Сийлахь-боккхача Даймехка тIом тIа лаьтта къовсамаш. Вайна беза ба машар, коммунизм хьалъеш ма доаккхий вай. ДIаяха тIема ха хьадагаеккача, позрIемагIа я нарарам дIахарен со, Мехка ираз баьхеш долаш байнаб салтий, хIаьта из ираз хIанз воай кулгашца чIоагIдеш доаш вай, ленински весеташ кхочушдеш.

А. ЮОДИС.
Советски Союза Турпал, «Красный восток» заводе болат лоаладеча цеха мастер.

ИСТОРЕНА ЦА ЯЙЗА ТАЙПА КОТАЛО

(Йистехоалар. Доладур 1-ча агIо тIа).

веш социалистически хилаpo, боахам планагIа лелабаро, яьхь къахьегама хьинаро боарам боацаш чIоагIа айдалиро, кулгалдеш Коммунистически парти хиларо— цу доллача хIамаша советски экономикага йиш хилийтар бIарга ца яйнача тайпара ноем ниакъален конкуренци айархен кхаш лаьттача фашистски Германе капиталистически экономикана къовсаелначa хана котало иккха.

ТIемо, дог теша а деш, хьахьекхаво вай паччахьалкхен, вешта аьлча политически строй боарам боацаш бокха низ. Советски социалистически паччахьалкхен бахьано сенах дагт аьлча, из латт, цуй доалахье политически IаьцалагIа гера хинна Iеш ца хиларах. Дерригача халкъа юкъара доалахье хиларах тарра, цун бе йоакх производства средствош. Цо тIема шерашка вай паччахьалкхенга йиш хулийтар моастагIа эша а аьь котало яккхара моллагIча капиталистически паччахьалкхеночул чIоагIа алхьа с.

ТIем тIа Советски Союза дуьхьала латтар фашистски Германи, монополистически капитала паччахьалкхе, къахьегамхой IотаIабу гера, тIемия ше лерхIар кхоачаш деш йола керттера средство лоавхIаш йола дуьнен империалистически веаьне чIоагIало. Наха яьаш дарек бовхарен политика «кхоалагIча рейха» паччахьалкхен политика яр. Шийн политически системана юкъера кьовсим мишта чакхбаьлар — дика хоаш да. Фашистски паччахьалкхе йохаь дIаьяьлхар. Коммунистически парте кулгалдеш хинна Советски паччахьалкхе кхы а чIоагIагIен низ болашагIен аьнка араьлар тIема юкъера.

Немецко-фашистски халкъен цуй эскарех духовни герз дар социалистически идеологи. Вай мехка социализм кьалъеча юкъагIа хьалкхийнав коммунизма идеалашцен ший советски Даьхенен боарам боацаш мутIахьа вола керза саг. ТIом тийсхо, сийле бехьан долаш лоаттабелга хоаш хилари, советски наха доагIача дахьака кхаьчача халача гохкамаша кхы а дукхагIа чIоагIйир вай обществе идейни морально-политически цхьоагIо. Из дахьекхар тылех фронтех шерра гучадийнача советски наькха патриотически хьинаро. Советски патриотизм деррига халкъаца яр. из гуллакхе хоадамболлаш йолча гIуллакхашка, эггара хьалха хIаравар накха духьал а оттабь Даьхе лораре гIертарах.

11,5 эзар совгIча тIемахочоа эггара дезагIа дола совгIат делар — Советски Союза Турпала цIи елар — эрсашта, украинцашта, белоруссашта, казахашта, гуржашта, литовцашта СССР дуккхача къамий народностийн ахкалашта. Фронте денала гIуллакх карагIдувлараx орденаш медалаш елав 7 миллион совгIча сага. Массане а цхьатарра турпалаш тайтар бIарчча эскара формировани личный состав. 11 эзар гаргIа тIема орден еинай тIем тIа белгалдьинача Советски Гераашцарча Низий доакхоштен соединенештен. Вай Даьхен столица Москвас кхо бIазза совгIа салют ениай фашистски Германе бIу эша а беш советски бIуво яьхача йоккхийча котлоний сийна. БIаьш эскара доакхоштен соединенештен гвардейски яха цIерашш Ленинградски, Сталинградски, Киевски, Будапештски, Берлински, кхыйола сийлен цIерашш елар.

Гитлеровски Германи эша а яь Советски Союзо яьккхача коталоно деррига дуненга дIахьекхар вай мехка экономически политически лардаш белгтала йоаьлургIоацаш хилар, цун халкъаш бIарга ца дайнача тайпара кхоградена хилар, бохабуларгбоеца цар котлонца бола лоIам, къовсачера дана. Цо кхы а дукхагIа лаккхийр вай Даьхен автоитет, элсамбаьккхар шийна безам тIаозаш бола цуй низ. Юкъьанца Советски мохк эшаргеа, хIаьта цул тIехьагIа, из кхоачаш кхургдоаьчча даьлча, цIий мохкацоа дIаьхххача хана лаьттача къовсаме цуй из бокьонца бохил гех сатийсача реакциони политикий лоархIамащта хIама кхетинга а хулаш чакхбаьлар тIом.

Царна лоара, тIом чакхбоалача хапен тIема тIехьагIара дехашаш къоастадеча хаки цоаш яхьинча дIатIайнга йиш, хургIолаш йола моллагIча даькъера держава СССР-ая хуга.

Цхьабакъда, из хилацар. IалнIьмате дукха боабаь маха хинна материальни зенашш доллашехьа а, тIемо из човаш сихха ерзе а демократен прогресси низашта дуьнен дерне эшаш дола новкъостал де а мбгаш бола чIоагIа паччахьалкхе йолаш юхе а юсаш чакхбаькххар тIом. Дика чIоагIъелар дуьнен халкъашта юкъера цун позицеши букъамашш, хIаьта из хьахьекхар, белгтала аьлча, тIом болабалалехьа цунна дипломатически гIулакхаш долаш 25 паччахьалкхе хиннача хетте, из чакхбоалача хана цу тайпара паччахьалкхе 49 хилаpo.

ТIемо хьахьекхар, социалистически паччахьалкхе дегIахилга юхасоцаде, могаргдолаш бола низ дуьнен гIа ца хилар. Кхы цIаькха а тешнаме бакъхилар «дуьнен халкъашта юкъерча социализма кIерам сашиен деррига къахьегача адамашта хьалхашка хьоахам саниен чIоагIа латтаргъя вай социалистически республикаш»[*]. (В. И. Ленин. Соч. биззе гуллам. т. 35, агI 279) яьхача Владимир Ильича шейхо сакна аьнка дешаш.

Фашистски Германи йоха а яь дуккхача мехкий халкъаш кIалхарлаьхар Советски Союзо фашистски лоала сеготонех, дуьнен культурен цивилизацин дегIахара тIалаьтта цIенхаштта яхераш дIабаьхкар.

Къаьстта боккха дуьнен халкъашта юкъера лоархIам болаш дар милитаризм дIаяккхара хилазе дагдоаца хьалаш Германена шийба чухь кийчао а машар безаш йола демократически паччахьалкхе сагна из дегIакхулар а. Немецко-фашистски эскар бохьоншa доха а дир, кара а доалдир, цунна йоал даь аппарат а йохаь дIаьяьхкар. Котьлайнача хожарааша хьалаьцар мехка территори. Гитлеровски паччахьалкхе, нацистски парти хIаьнккхар. Дуьнен халкъашта юкъерча тIема трибунало, мiаллкош наха лова кхоачаш а деш, бирса таIазар дир тIема зуламхошта.

ТIема низ, политически система хуличара дIаьялар фашизм. Из ала доагIаш да, хIана аьлча дуьнен хьалхарча гIем тIа хийшачул тIехьагIа шийн эскар мукъадаллийта мара декхарийла чiир Германи, 1941 — 45 шерашка лаьттача къовсамe социалистически мехко дакъа лацаро боккъонца йиаза, Германи демократически наькъаце дегIахилга Iалашдергдолаш хилийтар капитуляце. Цхьабакъда, цу наькъа лерарагIа йоаш Германски Демократически республика мара. Малхбузен Германера фашизман реваншизман низаш антигитлеровски коалицега гIолличa вай хьалха хиннача цхьоагIонхоша хьалхеста а деш ука тIехьарча хана тIа-тIа чIоагIагIа дIлуш доагIа. Неофашизма эхь ца хеташ дIадех дуьнен шоллагIча тIема итогаш хувцилга. Атомни герза тIаккхача гIерт, дуьнен халкъашта юкъера хьал кхоккаде а дуьнен керлача тIема кхерам совбаккха а гIерт. Советски правительства шийн де йиш мел йолаш дола хIама ду машара кхерамe йола событеш юхатохара. Дуьне тIемагахьа ца карчийтара планетерча деррига демократически прогрессивни низаш хадланзза фе а чIоагIа сакхетам болаш а хила деза.

СССР коталон сийлахь-боккха исторически лоархIам сенаа лаит аьлча, из латт, Центральни Къулба-Малхбоалена Европа дуккхача мехкашка социалистически революцеш котъоалара аьттув бола хьалаш по вIаштIехьаькха хиларах.

Шийн интернационални дофтажукъьале яккхара масси кхоачадхьача советски бIуво уж мехкаш мукъадахаро революцена тIаозаш кIоаргга воздействи йир дуьккхача адамашта. Коммунистически болхлойн партешта керте латтача цар кхетамца пайда айшаш чуорa реакци низаш тоIадаь хилари. Капиталистийн помещикийн Iаьдал дIадаьккхар. Нашрай бе делла къахьегамхоша.

Хьахилар классов низаш дуьнен арене дIанийсдалара даьккъе цIогахшта хувцамаш дарга кхоачаьаь йола низ бола дуьнен социалистически система. Империализма фронт йоха а яь, Россе пролетариато 1917 шера нуьах яьккхe юкъ дикки шерьнинай. Керда низ болаш хIама техар капиталистически системана. Ерригача капитализма кризиса керда этап дIайолаелар.

Европа мехкашка гIолла яьте сийлахь-боккхача кортамукъбаьлен походо Советски Союзагара дIадийхар по Iалъьмате доккхий низаш еарнагIдовхилга. Цига дакъе лоацаш яр 377 стрелкови дивизи а 34 танкови механизировани корпус а. Шу совгIча хахо лаьтта хьовсам. Боабаь, човвш яь, де доацаш байна 3 миллион совгIа нах баьлар Советски Гераашцарча Низех, Центральни Къулба-Малхбоалени Европа мехкаш мукъадоахача хана юкъарча моастагIчоа дуьхьала советски бIуца цхьана майра летар Югославе, Польша, Чехословакe, Румыне, Болгаре къамий-кортамуьъален бIу. Цiеча Эскара новкъостал доре Дуьхьален болзма бIухоша. Фашизмана дуьхьала лоаттабьача къовсаме дакъа лаьцар Словакин къаман восстане, Праге хиннача восстане, Варшаве хиннача восстане, Болгарех Румынех хиннача восстанеша.

Дуьнен коммунистически болхлойн болам дегIабоалабаьа Iалаьмата чIоагIа ваккш йно советски халкъо лоаттабьача къовсамо, фашизм эша а яь цо яьккхача коталоно. Фашизмана дуьхьалара эггара денал долашагIа хинена леррагIа чакхбийнен къовсамхой, фашизмана дуьхьалара фронташ эггара хьалха вIашагIйийхкераш, партизански отрядашка, кхаччий восстанешка хьинаре дакъа лаьцараш коммунисташ хиннаб. Белгтала боарам боацаш чIоагIа ниа болаш гIулакхаш дар тIема шерашка Советски Союза Коммунистически парте чакхдаьхараш. Цу доллача хIамаша вIаштIехьаьккхар коммунистически болхлойн партей алкиии авторитете лакхлулга, хIаьта из хьахьокх цара юкъера нах дукхагIа хинна хилаpo: 1939 шера царна юкъе вар 4 миллион саг, хIаьта 1945 шера — 20 миллион.

1941—1945 шерашка фашизм йохара юкъе хоадамболлаш доля дакъа лаьца, дуьнен шоллагIча тIема хоадамбаь дола советски халкъ маьрша кхоллама къахьегаш доал. Вежаршха йолча социалистически паччахьалкхенашцен машар безача кхача кхазашцен цхьана СССР-о дерагIа къовсам лоаттабу дуьнен халкъашта юкъера къовсам кIаьлбар духьа, дуьнен керда тIом ца хилийтар духьа, дуьнен халкъашта юкъера ирагIа йола проблемаш машара наькъаца къоастаяо духьа. Цхьабакъда, вай машар безаш хилар — вай мела хилар белгтало аIалла а яц. Цунна дараь уллаш воай низех бIубенна вай хилар. Империализма низ бац шо карара яийта исторически инициатива шийна юхаяьккха. ХIанзара дуне дегIаахар тIехьаьшпаньа юхалостаде. Демократен социализманен карагIдаьнна сийлахь-доккхий хIамаш лорадеш латт социализма мехкаш, СССР Гераашцара Низаш.

(АПН).

«СЕРДАЛО»
2-гIа агI. 9 май, 1970 шу.

АДАМАША БІАЬШЕРЕНАШКА СИЙ ДЕРГДА

ДІЯХАЧА ХАНАГА ЮХАХЬЕЖАЧА

Дукха халонаш лайра советски халкъо Дай-махка тІом лаьттача шерашка. Цхьабакъда юьхиг ишттa хиннарг а котало шолашкахь йолеш мара цІенгахь берзанзер вай бІухой. Кхьна бесса кила йиш а мичахр ма-м, хІана аьлча бакъдар кот ца даьлча дергдий.

Шоей кхувоч, шоей лаьтта белхаш дукха турпала гІулакхаш карагІдиннарашца ба тха госпиталера болхой а. 25 шу дуз тахан из тІом чекхбаьлла, кІеанга эргалонаш хиннаш цу хана денз. Цхьабакъда, тхона-м цкьаккха а минот агІаш тІема айрча лераш йицьенна. Уж гуш а хІера оаха дерба деча уналчунца.

Сона сайна а хала да из ха юхадагайова, цунах баьца дуьца.

Шн шу гарга ха яр со Грозненски медицински техникум чакх а яьккха 6-ча амбулаторе фельдшер йола. 1941 шера цигара хьы массехи новхьостаца мобилизаци йир тхона. Комсомольски улицагІарча цхьоалгІча школа, хьына моттигашка цу хана хиннача эвакогоспиталашкарча доврехошта дерба деш хилар тхо. Цул тІехьагІа цхьа юкъ яьккхар Назсарерча эвакоприемникэ.

1942 шера июла 44 арме 29-ча эвакоприемнике хьожийр со. Цига санитарни поездашцей летучийшцей къахкуьла доаразой госпиталашка дІабекьар оаха, хьалтара гІо де ца кхийнарашта гІулакх доро. ДукхагІбола са новкъостий берашэ нах бар, со а яцар 22 шу даьнна мара. Цхьабакъда дегІах кьаьрча а гІийла а хилларах цхьенна а 16 шу мара лацар сона. бола Іаламьате дукха бар, цакаддаш хьетІакхулер чоенаш я нах, цудуцьа цкьамаccexи бийса еІаштта небара сий ца беш йовккар оаха. КІеанг-дукха тІом лагІбеннача хана сога салаІийта гІерташ, сох къахеташ хулар бокшагІбола новкъостий.

ДІахо Дербентан Махачкаланан кхъв лаьттача 73 артиллерийски полке хилар со. Укхаза яйзар сона къонахчал дола полковой лор Зинаида Александровна Шарина, йиша санна ваалар сона из. Гуенаш тІа гІолла, ди-бийса, тІаьда — шийла хиларах немций самолеташа Іочуеттача бомбашта кІела гІолла тхоэй полкаца дІахьалкашка укар тхо. Цу юкъе сога хьомаш, со теркалъеш, хьоэсташ хулар Зинаида Александровна.

ТІехьара со хилар 4-ча Украински фронте. Дукха цІий Іодахийташ тІемеш лаьттар тхо чаккхдийннача Мелитополь, Севаши яхача моттигашка. Миусские тІомаш ахача цІерагІ исторена юкъедахад уж хІана. Цига яьккхар аз «За боевые заслуги» яха медаль. Цу наькъашка къаста йийзар са сай новкъостах. Лайнача халоно тропическая малярия яха лазар хьатІа а даьккха госпитале виллийсар со. ХІаьта са новкъостий-м дІахо моастагІа эккхаош дІабахар. Иштта чакхбаьнер са тІема ниъ.

Лазарах кІезиг-дукха муньаьннача 1945 шера юха а со яьхани город Грозне Дай-махка тІем гІа чоенаш аьча уналой госпитале мугІарера сестра йолаш балха ера со. 1965 шера денз цига йокилагІйола сестра а я. ТІема къахьал, цун тахой а тІехьа леша ионнаш даим бІаргагу сона. Цудухьа ех аз, буьцанох мера ма боезалба шолле тІом.

Т. А. АНТОНОВА,
медицински служба лейтенант, военфельдшер.

ДИЦЛУРГДОАЦА ДЕНОШ

Зееловски лакхаленош карара ца яийта хьайзавар моастагІа. Фашизма бІена — Берлина 70 километр мара гаьна яцар из моттиг. Айнаниа хьу йолаши яр. Берриге тІема низ оарцагІбахкаб чІаагІъяь а яр. Из тІеххьара чІоагІйола йокалйнча мукъабболар Берлина бода никъ. Цудухьа бирсеенна дукъалъеттавар моастагІа Зееловски лакхаленаш карара ца яийта. Из хоаш бора кароболабаьча немций эпсараца. «Зееловски лакхаленаш зроашa дІалувца Берлинах даха дог дац» — тийша яр немецки командовани. Иштта вале а хилар из.

Ах бийса хьнна ха яр. Подполковника нов. Хазова полка штаба дІа а вийха приказ делар: «Эггара хьалха тІема разведка вахо веза хьох. Цу сахьате аз командовани эш хинна автоматчикий рота Зееловски лакхаленашка тІеккачара кьалаш тахна, моастагІчун низ мел боккха ба хьажа разведка яха кийчъелар. Ловшца хилар автоматчикашцера хьамаьл: «Суворова бІу лаккхаь Альпаш тІекбаьнаб. Вайна могаргдаций Зееловски лакхаленах тІехдовлаІ» «Массена а дехна моп цаІ дор: Могаргда, даьрг а даІ».

ЦІаккха а ца хьча тайнара хІена яц аьнна дукьале йора моастагІчо. Дале а оака кхетадора хьалхашка латта декхар мел боккха ловрхІам болаш да. Цо низ лоро. МоастагІчун тылера огневой точкаш хІелакье ваш дар тхо. Уж яр тха ломана хьалхашка лаьтта эггара йоккагІа йола дукьаленаш. ШоллагІча дийнаьь бийса хиллаца сабар а даь дІайолайир операце юьхиг. Ракеташа сийрдайоккхар моттиг хІара минуте массаза йоал. Уж ейнача юкъа кхеве ваьаш хулар, моастагІчунна хов ца волийташ хьалхашка вала. Иштта теккаьчар тхо мацийнахьа тІа. Циггара йолалора операци. Рота шин дакъа йийкъар. ШоллагІча дакъа команда шийна тІаийцар лейтенанта нов. Лухманова. Цар дика на а йолаш экхийтар тІема телминах йиза йоагІаш хиина моастагІчун эшалон. Иштта тхо шоай тыла кхьачалга кайре фашисташте.

Бониза низ оарцагІбахкар немций командоване го а бав тха рота хІолакъара. Цох гІулакх цхьаналзар.

Немцашта дага хиначох кхета а книйтта тхоаш тодаменча моттигера сиза дІадаке дийзар тха, цигара гаьна яалеьна цІаьале моастагІчун минометни расчеташта тІаккаьчар рота. ТІехьашна доелар валера нийсса дар. Кот, доа хьалкагІа дадоладахо вергзиларах. шено яцар. Из оаха да и дар. Тхаьь итт соегІа немций салтеи минометни расчеташ хІалайнр оака цигте. Из операци телалаца чекхъякхерах Советски Союза Турпала цІи елар сона, хІаьта са ротерча дукхоча салташта орденаш елар. Иштта тха рота баькхеча некьаха чуххийдена эскара даьхьо Зееловски лакхаленашка чІоагІбенна немций бовабир.

ДІахо тха ротана хьалхашка оттадаь декхар дар тІеххьерча некъарлнах, Шпрея ахача хина тІехдовлар. Атта дацар из декхар а. Бакъда лергдолаш чов хиннача аьхво ю дукьале цар орг йолга кхетадеча вай турпалча салтий дегаш уразттар. Цу гІулакхо а, хІаьта тІема техника моастагІчун гарчул тІех хилоро а торо хилийтар теххьера дукьале каг а аь Берлина доезан тІа довла.

Шоа боалабаьча моастагІчун эпсарашкара хайра тхона немций командоване салташта хьалхашна мелагІа декхар оттадаьд: «Эрсаш Москва санна мара Берлин царга ма ихоавийла». Цу дукъе хІара цІа, улица баьаан тІом поиттабе безаш. хІора этаж квартира бахьан доа де дезаш хулар. Минута, секунда велар дицда йиш йолаш дацар. Бакъда советски салташ декхача денаша котало яьккар. Капитуляци йир немецки командоване. Из йир Рейхстага тІа вай Котелон байрах огІача. Цу хана рейхстага 450 метр мара гаьна яцар тха роте чуйоегІаш хиина полк.

БІаьшерен дикъагІдола дакъа 25 шу даьннад фашистски Германи эшаь. Советски халкъо, дерригена прогрессивни адамашо дезду иа дошида цІей. Къаьстта деза цІей да из Советски Союзе Коммунистически парте кхоьвча денал, майрал, политически, техническа кхетам белче вай салтехуние. Аз а, цхьоалгІча Белорусски фронте 8-ча гвардейски Арме салтечо, иштта дезду яр даьь цІей.

Г. БОЛТАЕВ,
Советски Союза Турпал, гвардеа капитан.

ДАЬХЕННА ДЕННА СОВГІАТАШ

Тийшача балхах фашистски Германе вай махкаца хьиза гІом болабаьча шерашка советски нах наІ санна массаша дукьал эттар моастагІчоа, шоай хьамсира Даьхе лорадра. Тылерча къахьегамхошка шоай низ ца ихобеш къахьегар ЦІе Эскар мел эшачунца Іалашдаре. Предприятешка, колхозашка, совхозашка болх бая из Іеш моашкара совгІаташ кхухьийтер советски наха бІухошта. Вай республикерча къахьегамхоша ЦІеча Эскара кхаьнйттача совгІатех дахьа новкьосталех лоьца тІема шерашка газеташ тІа арайийнача материалашта кепатох оаха тахан.

...«Сунженский района колхозхоша ЦК дахьийтача письмо тІа нохъ: Нохч-ГІалгІайчен халкъа турпала Асланбек Шерипова цІерагІа йола броненоезд хьаьра района къахьегамхоша 169632 сом гулдаьд. Тха районе бах казакаш, нохчий, гІалгІай, халкъий сийлахь-доккхача доттагІалло вІаьшка уьз тхо. Немецко-фашистски Германи эшаро беррига тхоай низ тІабахийта ЦІеча Эскара новкъостал де гІерт тхо. Бронепоезд хьае средствиш гулъе доладениача хьалхарча денойке а шерра аьржар цу хьакъехьара патриотически ихь. «Красная Армия» яхача колхозерча казакаша-колхозхоша фронта дола новкъостала 212 эзар сом делар, Асланбек яхача юртарча Ленина цІерагІча колхозерча нохчаша-колхозхоша 200 эзар сом гулдир, хІаьта Ямдарерча гІалгІаш 217 эзар сом делар.»

(1942 ш. 30 декабре «Грозненский рабочий» № 318 (6314).

Къаьстта чІоагІа хьинар айдена ахча гулдеш ба бронепоезд хьаьра патриотически инициатива дІайолаь Шатоевски района къахьегамхой. КхоалагІча январе гул а даь Фронта дІаденнад 800 эзар сом.

Хьаьнала кьа а хьегаш тоавн даькха вача Даьхена дІалуш ба Орджоникидзе цІерагІча Гатенкалински колхоза колхозхой. Цар гулдаьд 80 эзар сом.

Бронепоездаш хьаеча дІадахийта Шалински къахьегамхоша 3-гІа январь тІаккхачалехьа Даьхена деннад 750 эзар сом.

Асланбек Шерипов цІерагІа поезд хьаяра ахча гуллеча хьицаре дакъа доаи Надтеречни района колхозхоша. Госбанка текущи счете дІакхоьчад 800 эзар совгІа сом.

«Красная Армия» цІерагІча Зибер-Юртовски колхоза колхозхоша шин дийнахь гулдаьд 18 эзар сом, «Красный Октябрь» колхоза коллективо ахъ дийнахь гулдаьд 30 эзар сом. Цу юкъа 40 эзар сом дІаденнад Мамакаевен Чапиеи цІерагІча Нижне-Наурски колхозаша.

Асланбек Шерипова цІерагІа бронепоезд хьаяра ахча гуллеча къаьстта чІоагІа хьинар айдена къахьегаш ба Саясановски района къахьегамхой. Курчалойрча Ворошилова цІерагІча колхоза лоацачч хана гул а даь дІаденнад 15 эзар сом, хІаьта Калинина цІерагІча колхоза колхозхоша гулдаьд 16 эзар сом.

1943 ш. 5 январь «Грозненский рабочий» № 3 (6318).
Дерригача халкъа оборона фонда

Нохч - ГІалгІайчен къахьегамхоша берригача пача сацна хьинаре къахьет Даьхан дерригача халкъа фонд вІашагІйоллара, цунца ихьвна новкъостал ду ЦІеча Эскара гитлеровски гІаьрахой хІалакбе.

Ди тІехьа дукхагІа хул республика къахьегамхоша оборона халкъа фонда юкъе лоаца дакъа. 15-гІа январь тІаккхачалехьа Госбанка конторен сберегательни кассашкен хьакхаьча ахча 5135 эзар сом да, 6263 эзар сома махьа пачахьалкхен заемий облигацеш я, гулдаьд 430 грамм дошув, 16,5 килограмм дотув, кхыйола махьеза материалаш.

Берригаш хІана баш яьнна болхлоша, гІулакхерча наха хІара бетта оборона фонда юкъекхухь цхьан дийнахь е шин дийнахь доакха алапи.

Кхалнака оборона фонда юкъе дихьад 6612 сом, 33500 сома махьа пачахьалкхен заемий облигацеш, 8 килограмм дотуви гехи.

ЦІеча Эскара чІоагІа йолахо ю юртбоахама колхозхоша. Нохч - ГІалгІайчен колхозхоша Даьхене дІаденнад 779 эзар сом, 2018 эзар сома махьа пачахьалкхен заемий облигацеш.

Колхозхоша оборона чІогІьяри дІател юртбоахама продукташ. 10-гІа январь тІаккхачалехьа оборона фонда юкъе яхийтай 458 центнер дулх, 1435 центнер кеорто, 13 центнер баьцадаарш, 189 центнер гидуаргаш, 354 центнер ялат, кхыйола продукташ. Пригородни районй «Горец» колхоза колхозхоша оборона фонда дІачуеннад 100 тонн кеортолаш.

1942 ш. 18 январь «Грозненский рабочий» № 15 (6011).

Орджоникидзевски района цІеноавоша хьинаре дакъа лоаш бронепоездаш хьаьяра эша ахча гуллеча. Ленинача хана пар гулдаьд 20 эзар сом.

Ди тІехьа хьинар айдена къахьег «Асланбек Шерипов» бронепоезд хьаеча эша ахча, средствааш гулъеча Пригородний района къахьегамхоша. ХІанзалехьа гул а даь, госбанке дІачуденнад 426 эзар сом. «Коминтерн» цІерагІча «Горец», Советий V съезда цІерагІча, Кирова цІерагІча «Ленинская искра» яхача колхозий колхозхоша дІаденнад 200 эзар гаргга сом.

1943 ш. 6 январь «Грозненский рабочий» № 4 (6319).

ЧІоагІа патриотически хьинар айдена оарцагІбахь ба бронепоездий дивизионаш хьаеча эша ахча, средствааш гулъяра Ачхой-Мартановски района къахьегамхой. Бронепоездаш хьаяргa дІадахийта ялхлагІа ноябрь тІаккхачалехь гулъинь еррига средствааш 600 эзар сом да. Заки-Юрта къахьегамхоша цу юкъа гулдаьд 43 эзар сом, хІаьта Ачхой-Мартанерча Сталина цІерагІча колхоза къахьегамхоша гулдаьр 30 эзар сом да.

1943 ш. 7 январь «Грозненский рабочий» № 5 (6320).

Веденски района колхозхой, колхозе болх беш бола кхалнах, советски интеллигенци Даьхенцарча беввиь дог гІоадьяхха къаьстта чІоагІа раьза болаш дІалуш ба бронепоезд хьаяра эша ахча. ЯлхлагІча январега госбанке пар дІаденнад 538 эзар сом. Мехкеты яхача юрта бахача наха Даьхена цу юкъа дІаденнар 60 эзар сом, хІаьта Гуни яхача юрта бахача наха дІаденнар да 50 эзар совгІа сом.

М. ШАХОВ,
Нохч-ГІалгІай центральни госархива въккагІбола ІилманболхлоІ.

ЦІе байраца лелаеча Іаьржача форда флота хІара дийкахьара гІулакхаш.
СУРТА ТІА: вонхагІбола штурман капитан - лейтенант А. Ермакови М. В. Фрунзе цІерагІча Лоахарча тІема-форда училища курсант мичман В. Волковн форда тІара кема дола моттиг белгалъеш ба.
Н. Акимовен, Третьяковен сурт.
ТАСС фотохроника.

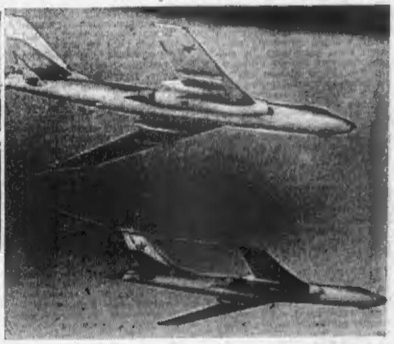

Къалбаседен флот. Стратосфере самолета доагор дотта хе.
С. Майстерманa сурт.
ТАСС фотохроника.

ДИЗЗА ДЕКХАР КХОАЧАШ А ДАЬ

Сийлахь-боккха Даьй махка тІом дІабола а бена чекхбаллалца немций фашисташта дукьал лаьттарех вар Бариникоев Эсамерзий Аьхьмад.

Даьхенна язарам тІаьттача шерашка Аьхьмада денал а ч1онакал а гойта хилар хьахьоах цу хана цунна Дай-махка тІема I степена орден, «Сталинград, Москва мукъалккхераш» яха медалаш, кхы дукха совгІаташ денна хиларе. «Советски тІемахочун сий лакх а лоаттадеш чакхваьлар цу шерашка кавалерист сержант Бариникоев», — яхаш язду Аьхьмад тІом беш хиннача 255-ча кавалерийски полка командира полковника Висаитова. — Къаьстта белгалбаьннаб цу боевой характеристика тІа Сталинград мукъалйоккхаш Аьхьмада баь тІом. «Бариникоева кулгалдаьча минометни взводо алеица никъ мукъабаккараш Котельниково яха город яккха вІаштІехьадаьлар тха полке».

Майрачох тко а нхер оал. Дага санхат доцаш чандаавлаш юкъ Аьхьмад цу тІема алан кІуран юкъе гІолла. ХІаьта а тІема юкъера ший пар йитар. Советски Эскар Берлин вккха тІенхоячаш лаьттача деношка цхьан тІема юкъе мертан ьтта кулган хала чоенаш хилар Аьхьмада. Кхы топ ба йолйа йиш йоацаш висар из.

Аьхьмада тІема деношь исторene юкъе давад. «Боииха теркам тІебанийтаб аз Іа тІом тІа леладаьча гІулакхашта сай «ТІемахочун васкет» яхача книжка тІа. — язаш язду Аьхьмадага писателя Муталибова — ХІана эрсий меттала из книжка арадоелаш хьа тІема гІулакхаш кхы а кІоаргагІа доезар ловра сона».

Иштта берките ба Аьхьмада къахьегамa фронтера бихьа никъ а. ТІом чакх а баьнна госпиталерa арадаьлча дІаболабенна из дІахьдІабеача бетта мера ханзар. Тешамe, дог цІена кхоачашдир Аьхьмада коммуниста декхар (1941 шера вахав из парта). Эггарe хелагІча, бекктонхамерча, тешам дуккагІа хила безача моттигашка къахьегаш хилар из шо ука тІеххьарча шерашка болх баьча «Октября 40 шу» совхозе а: директора заместитель, отделене управляющи, весовщик, нефтебаза заведующи... Из эшаш дукха моттигаш хиний.

Цун наьхаташка хьежаш цергига со вагІаш хьечуевьлар кхо сеаттe. Хоза военни форма а юкъаш дегІа товбанна кагий нах бар уж. Кодем ба баьнa гаргара нах ба яхаш вар со. Цхьабакъда гІайгІане яха агІача Аьхьмада сийсига Сакимата бІаргаш цІаьхха сийрда а даьнна бІаргадайча кайра сона из иштта доацилга. Сакимата аьлар:

Тха къонгаш ба ераш шоай да кхалхав аьнна ваза, Эскарера цІабаьхна. Кхо вошa ва уж ерe — Рустами, Шудини, Руслани. Командоване Рустамах ваьдаь писмо уле стола тІа. «Дег тІара дика а хеташ хоам бу оаха шуга шун воІ Рустам тешаме ший гІулакх кхоачашдеш хилар, — йоак цу тІа — Воркхl благодарность аннаьй цунна. ГуйрзнахІера испытани тІехдина дІавенний. «Отличник» яхa значок еллай цун наькха тІа. ШоллагІча класса радиотелеграфист хиниаа цох. Баркал шоана (Аьхьмади Сакимати — М. З.) иштта воІ кхеварех».

Дийша ва Аьхьмада массеопа дезалко, 10 класс даьккай массане а. Руслан Эскара гІулакх деш воллаше а заочно Новочеркасски гидромелиоративни институте деша вагІа. ВоккагІа вола Халат хьалке а Эскара а хинна цІавена хІанз школе болх беш ва. ЙоІ Лиза цу юртерча юкъерча школе директор я. ЯхлагІйола Рая 8-ча классе деша ягІа.

Иштта ба Даьхенна тешаме хиннача Аьхьмада дезал а.

М. ЭЗДИЕВ.

РЕСПУБЛИКАНСКИ СЛЕТ

Советски халкъа революционни, тІема, къахьегама сийлен моттигашка бахa хиннача Ерригсоюзни ялагІча этапе дакъа лоацарий республиканска слет хилар сарахдийнахь КПСС обкома политпросвещение ЦІагІа. Из слет детахьар фашистски Германи эшаь 25 шу дизара. Цига дакъа лоацаш вар 650 кагирхо, партех комсомолах ветеранаш.

«Республика комсомольски организацеш Ерригсоюзни походе хьацача дакъехи советски наьха, КПСС революционни, тІема, къахьегама традицеех кагирхой кхебара декхарехи» доклад йир комсомола обкома шоллагІча секретара вов. Миниева. ДІахо хьалхьлаш дакьа делегатаца дийцар республика кагирхошта военно-патриотически кхетам балара шоаш беча балхах лаьца.

КПСС обкома, ВЛКСМ обкома, ЧИАССР военкомата Сийлен грамоташ, памятни выймпелаш а елар слете дакъа лоацаш бараштa. Цул тІехьагІа Грозненски гарнизона салташка хьоалгІа хилар уж.

С. КУРКИЕВ.

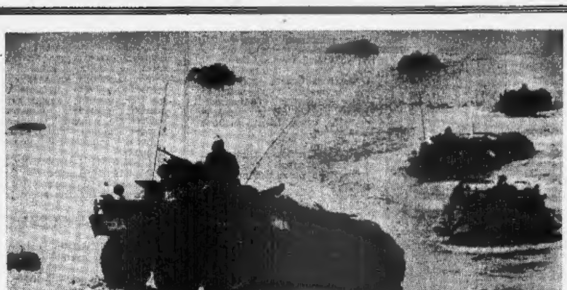

СССР ТІема Форда Флота да им дола гІулакхаш.
СУРТА ТІА: кема тІара Іо а ьнна фордачура хьалатойолаш лаха бронетранспортераш.
Б. Третьяковен, Н. Акимовен сурт.
ТАСС фотохроника.

КРЫМ ЙОАККХАШ БАЬ ТІОМ

Тхъеста шу даьннадар са 1944 шера 257 стрелкови дивизе цхьан полка чу йоагІача автоматически рота отделене командир а волаш Крым йоаккхаш баьча тІем гІа дакъа лоацаш хиначa хана. Цу хана Крыме лаьттар моастагІчун 17-гІа эскар дар. ХІаьта гитлеровски командоване пленашка къаьстта моттиг лоацар Крыме, къовсамa лоархІаме стратегически район яр из.

ДагадоагІа сона, легковой автомашинена тхоай подразделене 4-ча Украински фронта командующи эскара инарал новкъост Толбухин вена. Фронта командующи наа хІана деле город Севастополь яккха кийчдала деза мегиш да шоана йоахар салташа.

Апрель бутт бІайха бар, крымски бешахашта эвза техадар. ХІаьта тхо, автоматчикаш, тІом латташ хилар датаь чІоагІдулуш дацар — селлара хоза яр ха. Бакъда, Севастополагахьара хьаухача сирдаца дагам бохийтар из.

Сенца тревогах гІоттадир тхо, окопашкарен блиндажашкарен хьалъерне а лийлха, тхоашта белгалъьеча моттиге нийсдена дІаэттар тхо.

Тхона хьалхашка оттадаь декхар дар Сапун-дукъ даккхари цигара Севастопола наступлени йоладаре. Сапун-дукъ чІоагІа лаьцадар фашисташа. БІу иа къомабеш, хийца юий гІулакх дІахьош хина везар хІаравер. ФункагІа даь а кхоачашдензa дергдолаш дацар фронта командующе приказ.

ТІом оаха дІа мала болабергба цхьаннела а хоаш дацар. ХІаьта а, тхо кхаланза фронтовой хьалашка, хІана-хІанз цаІ ма хулий яхаш дахар. Низаш тІа а увзаш, наступлени е кийчлуш бар тха бІу. Массаена а шаьра гуш дар, город Севастопола тІеххачар дукъа Сапун-дукъа хоадамболлаш йола штурм кийчъеш латтилга.

Денна тІехьа ди долаш дІаухар денош. Юххера а хьатІаэттар 7-ча мая Іуйре. Йийкха, мели болаш яр из. Гобаьккха сатийна яр. Герз кхоссаш вацар моастагІа. Тхо, автоматчикаш, хІаьтта ІуйрІйна хІама кхалла вахна Іохайшадар вай оагІонгахьара эзлагІа массеxк бІаь йоккха топ йоалача хана. Маторий тата хезар. Тхо сигалешгахьа урагІа хьежар. Сигале дІалаьшна йоагІаш советски бомбардировщикаш, штурмовикаш, истребителаш яр. Циггара дІадоладелар!

Моахк кІурон лемой баьддерзадир малко сийрдадьякха диІоажала цІеро санна алаш арахусар йоакхийча топаша, минометаша, «Катюшаша», догІа санна чулегар сигалара бомбаш. Викъа кІур, Іаьржа морзаш а хинна, Сапун-дукъъ тІара Ісгендаш Инкерманени атагІенгахьа ухар.

Дийна цхьа моттиг яц яьнна хетадора Сапун-дукъ тІа. Командни пунктера («КП») телефонаца хоам бир этака йолара кийчле аьнна. Массехк минута яьнчача гІолла атака йолалуш хиларах хоам бир сигальхача ракеташа. Селлара чІоагІа артподготовка яьчул тІехьагІа, дукъ тІара тхоашта цхьаккха дукьале хургьац яьнна хеташ дар тхо. ХІалах из еш йисаьа дукхача фашистски точкашка садерлар. ювла яьлар пулеметаш. Шеко йоацаш хала дар дукъах тІаваха. Цхьабакъда траншейна тІехьа траншей йоаккхаш, тІемаша хьайовхар оаха уж. «Доаллe! Севастопол!» яхаш детташ цІогІа а долаш тхона хьалхаркхахьа гучаникхар бе йоаллаш ЦІе байрах а йолаш вола цхьа сержант, цхьабакъда, дукха гаьна валалехьа моастагІчун пхоно вожавир. Цхьаьккха цхьан бІухочо айдир байрах, хІаьта из а иштта вийра. ДагадоагІа сона, денал дола кІантий гучалийлхар тІаккха, хІаьта тІехьагІо хайра тхона, Сапун-дукъ тІа а баьнна фашисташа цІом баь тхоай разведчикаш уж хилар. Шоаш хІалак кулаш латтилга хайна бола юхе бисса фашисташ дорха дукьале еш бар. Цхьабакъда, пар дукьаленах хІама хургдоацача даьнадар гІулакх. ТІемахоша кхертІошта юкъе урагІийегІа цІе штурмовой байракхаш лепар дІа мел хьежача.

Фашисташ, тхо бІуно тІехьара тІа беш бола низ ла ца а могаш, Севастополгахьа юхаудар. Цхьабакъда, салаІа йиш йолаш ха вІалла а агІацар. ШоллагІча дийнахь, 8-ча мае, ший кара мел бола низ — эскари техники — оарцагІа а даьккха дорха дукьале еш вар моастагІа, вІашн дегІаза а ухаш доллаш хилар. Дукха фашисташ, шоашера нийсхаш йоакхкергвилрах са а кхуиш, Крымски лоамашка хьулалуш бар. Тхога приказ кхаьчар — фуннагІа дий а немций лоамашкара Іоьраяхоаса, хІана аьлча кІийлена а хуашаш кара лелаш пулеметаш автоматаш етташ вай бІухой бовбора цар. Ца кьахкаш кхетамцен, лоаман чІожешка гранаташ-«лимонкаш» чукхуса, автоматий ала чулехка тхо доладелча, цхьацца волаш а ахноахь ялхах цхьана волаш а лоаман чІожешкара арайя болабелар фашисташ айдаь кулгаш а долаш. Тхона новкъостала баьнкабар пулеметчикаш. ЦІаьхха дага а доацаш морхашта юкъера хьаралнахар немецки «Мессершмитташ». Наступлени еш бьача тха бІуна дов доладир цар. Тхона гаьна боацаш лаьттача вай зенитчикаша ала тІелехьар немецки самолеташта, хІаьта цул тІехьагІа кхы минута юкъе ца йолаш вай истребителаш хьахьалкашка а лийлха, сигала тІом болабелар. ТІехьа бисса ког хьалха а болаш, шоаш ма болхха юкхьлайдар вай истребителаша лелхабаь сигалера моастагІчун пираташ.

Моржий город — Севастополь яккха ДІахо бе безаш боккха тІом бар. Сона, бакъдар аьлча, чІоагІа ловра Іаьржа форд а город Севастополь ше а бІаргагор. цигарча цІеной цхьан лен тІа мукъагІа «Со Кавказера ва!» аьнна дІа а яздаь цунна кІал сай тайпан цІи оттаер. Немцийша хьалхь чІоагІа-ленаш кег а еш, лаьраІар кхоачашдеш — Котало йоаккхаш долхар тхо.

П. ХИЖНЯКОВ,
капитан.

ЦУ КОТАЛОН СИЙЛЕ ДАИМ ЯХАРГЬЯ!

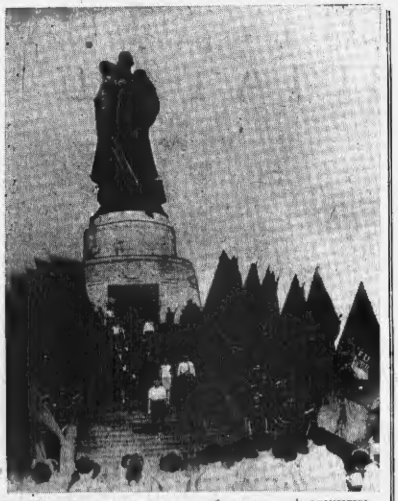

ГДР. Советски немецки пионераши комсомолхошаи Трептив-парке советски бIухошта-паргIата баьхараша дегIача памятника хьалхашка.

АДН—ТАСС сурт.

ТЫЛО—ФРОНТА

ТIом боллбеннача хьалхарча денношка а денз Коммунистически партен Советски правительствон халкъ тIехьийхар беррига бай мохк бIаьрчча цхьа тIема лагерь а хьа дIаоттабара, тылера беррига болх фашистски гIаьракой хIалакбара гIулакха тIаберзабара. Из тIахьожем хьал а лоацаш, шийн деррига ахкар тIема накъ тIо доаккхаш дар советски халкъ. ДегIаена мехкдаьтта, металлаш ватхапаш ю, ххачан, моттигера промышленность. Цун кхьидола доакъош, социалистически юрта бозам шийн доалахьа болаш йолча Нохч - ГIалгIайчено а иштта шийн еррига экономика фронта эшача гIуланкашта тIаерзайир. Республика къахьегамхой халкъа эскара дуккхаIа дала гIертар мехкдаьттаи мехкдаьтта продукташи, герз а тIема кхоачам а, обмундировании продовольствии. Аьлча кхоачам ба, республикерча мехкдаьтта доакхарша денией бийсаниси доаккхаш дола мехкдаьтта 1941 шера октябрь кхаьтIакхоачаш 12 эзар тоннига дIакхачадаь хилар. 1941 шера мехкдаьтта деккхара паччахьелкхен план ханал 55 ди хьалха кхоачешийр.

Грознерча мехкдаьтта чакхдоаьхча промышленноста сийрда беса дола мехкдаьтта продукташ яхара правительствении план ханал 35 ди хьалха кхоачашийр. Бензин хьедара шера план 114 процент кхоачашийр. Цу тайппара, 1941 шу юкъекхаьчачул тIехьарIа чIоагIIа дIайнаэр республика мехкдаьтта промышленность, цудукъа хадденза тIа-тIа дукхаIа IалашйIора фронт дограцеи машиндаьттешцеи. 1941 шу чакхдоалаш, фашистски гIаьракой Къилбаседа Кавказ гергакхачарца дувзаденна, шоай болх юкъаегIбаккха бийзар мехкдаьтта промышленноста предприятеш, аIашагIъала йолзийр оборудовании. Цхьабакъда, фашистий бIу Ростовера эккхабелчул тIехьагIа оборудовании кхы меттахьа къехнэр, юхаметтаоттае йолзийр промыслаш, заводаш. 1942 шера январь хьатIахкхоачаш, 18 ди дапалехьа болх ба йолайийтар 190 мехкдаьтта скважина. ТIема гIулакха тIа-тIа сиялуш йодар «Грознефть». Мехкдаьттахоша лоацача хана беррига болхаш юхаметта а оттабаь болх бе болабалийта ца Iеш, бурув токара, мехкдаьтта декара, мехкдаьтта чакхдоара оттаь планаш тIеххоачеш а йора. Хьалха латтар «Малгобекнефта» шоллагIа промысел. Мехкдаьттеи газеи дакхара шера план 175 процент кхоачашийр цо, планал соагIа 325,7 эзар тонн мехкдаьттеи газеи яьккхар, мехкдаьтта тонна яккхарга дIабода мах 28,7 процент лохбир, 2,670 эзар сом кходир.

Дахьеко бе боагIача тайпара мах бир Нохч - ГIалгIай АССР мехкдаьттахоша баьккхача къахьегама толама. 1942 шера 6 февраля ярдаьнача ССР Союза Лаккхехьарча Совета Президиума УказагIа Ленина орден елар «Малгобекнефть» треста шоллагIа промыслана. ЦIеча Байракъа орден — Грознерча шоллагIа мехкдаьтта чекхдоаьхча завода. ССР Союза орденаши медалаши елар республикерча 250 соагIа мехкдаьттахочаь. Ленина орден яккхарех бай «Малгобекнефть» треста бурув детта мастер Г. К. Косяк, «Малгобекнефть» треста управляющи И. И. Негодяев, «Малгобекнефть» шоллагIа промысла директор В. Бикмухамедов, кхыбараш.

Доккха, дог гIоздоаккхаш хIама хилар Нохч - ГIалгIайчен мехкдаьттахошта соагIаташ деларах. Республика мехкдаьттахоша къахьегама котало аккхарца дувзаденна 1942 шера 7 февралерча шийн передовой статья тIа «Правда» яздаьр: «Массаза а санна, хьалхалатт сий дола баккхаши грозненцаши мехкарча къаьнагIа йолча мехкдаьтта районша диэза а сийленца а кхоачашдаьд Дахьен бакхтокхаме приказ... Иштта болх бен къахьеген деза вай предприятешкарча беррига болхлоша, ЦIеча Эскара иштта моакъостал де деза тыло — заводашка, фабрикашка, колхозашка, совхозашка, учреждениешкеи институташкеи болх беш мел бараша». Шоай къахьегамо толамий денкка мах бара республика мехкдаьттахоша жоп делар производственни хьинар кхы тIа а айдоаца. Эррига промыслашкеи заводашкеи корда деккхараш тIайийцар мехкдаьтта кхы а дуккхаIа даккии мехкдаьтта продукташ кхы а дуккхаIа арахецаи, аьнна. Беррига къахьегамхоша юкъе яхь эйржар. IIашагIа а ехна, сихен дертIен болх беш а производственни нормаш даим тIеххоачашъеш а яр фронтовой бригадаш. Масала, «Красный молот» заводе 1942 шера июне аIашагIьеллеер 60 соагIа фронтовой бригада. Завода къаьнагIа волча токара Д. Я. Стапанченкос токарно-винташ тедача станока тIа болх а беш сменагIа 5—6 норма кхоачашйора. Яхь лелача юкъагIа къахьегемь оасарле лакха йолаш болх бара керд-керда инициативаш гучабулар. Фронта дуккаIа моакъостал дар дувзъа шоай деррига ниеэш, аIсамдаьхадар республикерча беррига болхлоша, инженерно - технически болхлоша.

Республика предприятешка зьайора 80 соагIа тайпара тIема продукци, цу дакъе миномета, сенабомбаш, минаш, гранаташ, и. кх. дI.

ТIемахой IаьдалагIа болх бора республика юрта бахкама къахьегамхоша. Цар 1941 шера хIара гектара тIара 17—20 центнер кIа а 35 центнер хьамхIаш а чуера.

Са ца кхоадеш шоаш къахьегаш хилар хьакъхенэр Ачалукен, Сунженски, Старо-Юртовски, кхыча районий колхозхоша. 1940 шерарчул шозза дукхагIа алот делар пачхьалкхенна 1941 шера республика колхозашеи совхозашеи. 1941 шера планал соагIа 2400 центнер кортолий, 300 соагIа бежен делар Пригородни района колхозхоше. Кхы а доккхагIа толамаш даьхар республикерча колхозхоша 1942-чеи 1943-чеи шерашка. Масала, аьтташ дIадалера шера план ханал хьалха 111 процент кхоачашийр 1943 шера, масса тайпара хьайбай продукташ пачхьалкхенна дIаялера шера план иштта ханал хьалха кхоачешийр.

Республика къахьегамхоша Iаламате доккха моакъостал дир Нохч - ГIалгIай АССР территоре тIа оборонительни рубежаш хьалъйоа. 1941 шера гурахь оборонительни гIирсаш хьалдеча болх беш хьр 80 эзар соагIа саг, 1942 шера июле — августе — 40 эзар саг. 1942 шера тIом гIалгIай районий территоре тIа бахлар. Лоацача хана МалгIабика къулбехьангехьо оборонительни лини хьалъе. Ийзар фронта командоване. Парте Ачалкхени Долакоеи райкомаше баьча тIахьехамагIа цу сахьате тренцеш яха арбоьлар колхозхой.

— Фронта эш, деза даргдеш! — жоп делар колхозхоша, 200 соагIа саго 9—10 дийнахь са ца леIаш болх бир таннашта дукъелера ораши сенгереши йоаэш. ЛаьрхIача ханна кхоачашбир болх. БIун командоване баркал аьлар колхозхошта, дуккхаьнашта а деза соагIаташ делар. ХIаьта тIехьагIо цирех дуккхачарна «За оборону Кавказа» яха медаль елар.

Эзараш йолча участникаш тIом беш долча эскарца дувзаденна дар халкъ. Салтий шинелаши кечамаши тIеюхаш болча миллионаш болча нахах эскар хул.

Фабрикашка, заводашка, промыслашка, колхозашка, совхозашка болх а беш, халкъо шийн хIара денкара къахьегам бIуна эшача гIуланкашка дIаухийтар, хиланза ярг мел йоацача хIамашца Iалашйора фронт.

Нохч - ГIалгIай АССР-ерча къахьегамхоше ЦIеча Эскарца шоай безам хьахьенкэр производстве са ца кхоадеш къахьегарцеи мел эшача хIамашца советски тIемахой хаддиенза Iалашберцеи хьакха ца Iеш, соагIаташи посылкаши даим фронте кхехьийтарца а. Алхха 1941—1942 шерашка соагIата лаьрхIа ЦIеча Эскара дахьийтар 41643 килограмм дулх, 8314 килограмм чхьаьрий, 4103 килограмм хьоснал, 3814 килограмм кагий хIамаш, 85866 килограмм сом. и. кх. дI.

1941 шера 1-ча октябрера денз 1-ча декабре кхаччалца гул а даь фронте дIадахьийтар бIаь эзар соагIа дIайза а чухьехье духхеду а баркхьеш, цу дакъе 300 гертта валинка, 5000 кожа кетар, 10000 фуфайке а телогрейка а, и. кх. дI.

Нохч - ГIалгIай халкъой доаккаш яьна патриотически гIулакхаш къахьга кьахьонхаш бар танкови колоннаш, бронепоездеш, авиаэскадрилльяш хьаьрз боаржабаь болаш. Наьсарен района Экажкъонгий - Юртарча Берсанов Идрисен Халидан А. Шериповa цIерагIйола бронепоезд хьаэра хIарана 50 эзар сом делар. Ямдаерча колхоза председатела Хашагульгова 25 эзар сом делар, и. кх. дI. Деррига а бронепоезд хьаэра гулдаьн дIачуденнен ахча 14 млн. сом соагIа дар. Iаламате доккха моакъостал доре чеймеш хиннача бIувошта, эскара берий дезалешта.

Наьсарен района колхозашка юртий Советий партийни организацей инициативагIа 1944 шера алхха цхьан зимарь богте фронтовикий дезалешта 74 квартира тоайир, 344 кубометр даьча делар. 80 дезале доаккхма даьша 670 центнер гIожа доаккъераш кхачар колхозашкара. Районе колхозашка фронтовикий дезалашта деча моакъостала фонде дIачутессар 2932 центнер алот, ахчанца моакъостал дара 20,700 сом гулдир. Фронтовикий 37,5 сесаги цар дезалдайи балаш тIа дIатарбир.

Нохч - ГIалгIай партийни организаца хаддаза чIоагIдора республика дахача халкъашта юкъера хадаргдоаца доттагIал. Из доттагIал, хIанз а санна, эггара хьалха хьа а хулар, чIоагI а дора вай обществе дагIанзуваа кертера низ хьерэIлоуш йолча социалистически хьа. Эггара хьалха хьера гучадоал вамрашка аIаши юкъе деш дола моакъостал, дег тIара доттагIал.

Вай мехка фронте а тыла а металонаш къарлаи йоазарлаи морально дика гIулакхаш доаккхаш, цIена дика догаш дапаи бала кхи ба. Вай халкъа деррига духовни физически низи моастагIчунца леттабача къовсама дIадаьннадар. Цу къовсама гIулакха мукъагIа дакийтадар деррига а.

Шоаш хьабенача моакъагIа юкаьхемча дегаль раьза хул Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхой, Немецко - фашистски гIаьракой бохкабора гIулакха юкъе цар лаьца дакъа — Дахьe царна боарам боацаш чIоагIа дуккхаьши цун моастагIий гоама болаши хилара, КПСС-ан Советски правительствен боарам боацаш дагIадой хилара дола тешал.

В. ФИЛЬКИН,
Грознески мехкдаьтта институте КПСС истора кафедра заведующи, доцент.

СОВЕТСКИ СОЮЗ—ТХОНА КОРТАМУКЪАЛЕ ЯЬККХАР

1945 шера 10 марта Штуттхоф яхача фашистски лагерерча дийна бисача кхыча тутмакхашта а санна шоалагIа дуней тIа валар санна хIама хилар сона. Цу дийнахь Советски Эскаро мукъадаьккхар тхо. Дукха хIамаш дар тха ла дийзараш, цхьабакъда аIаккха а йацдургъяд тахкаш тIа латтача советски салтий обраваш: паргIатон яхари дера цар тхона шоашца цхьана.

Цу хана денз 25 шу даьнад. Дуне кхы а унзаргIа бола тIом хулча дуккхаза а дIаккхочадаьд США-и НАТО кхыча доакъашхой агрессивни политика. Машар бахьан лоаттабеча къовсамо хьалхехад, тIема йоккхий халонаш тIаьттача шерашка мехка Советски Союзе, социализма еррига политически экономически система авторитет кхы а дуккхагIа чIоагIъенна дилар.

Мах баь баргдоацаш доккха да фашизм эша а яь къайкхача хоталонга юкъе Советски Союзо яьцца дакъа. Бокха ба машар бахьан, дунен социалистически система чIоагIъяра, колониальни мехкий халкъашта къамаи, экономически, политически кортамукъале яккхара лоаттабача къовсамера, дерригача мехкашка ирбенача демократически низий классови къовсамера цун лоархIам. Советски Союзо ше хьаибеча социалистически гIирсаца, машар безаш лелаеча шийн арахьарча политикаца дерригача дунена хьоккхам тел. НАТО лидераш къарлу цу агрессивни блока юкъе дакъа лоцар мара, кхы тала никъ бац Данен - кхаш. Цхьабакъда, из аIалла ьттехьа а дац. Кхы тайпа ба никъ!

Датски коммунисташа белгал ма дакихара, Дание нейтралитет къоабалъеши хьаллоацаши кургъи Советски Союзи кхыча социалистически мехкийи оагIонгахьара.

Данерча монополисташи цар адвокаташи аоах, хIанзарча экономически политически дегIаахаро шийн маIанах даьккхад — къамаи суверенитета яха къамаьл. Даш санна болча аIамигача мехка, йоах цар, йоккхийча империалистически державай цIог а дацц лелар мара, кхы тайпа никъ бац. Цу тайппара, шоай къам шоаш дохкараш бехкалло лаха а гIерташ, дунеи халкъаьнцаа юкъерча монополей доала аIолъоттабе гIерт уж мохк.

Къахьегамхоша еча ниа болча забастовкаша, шерача демонстрацешо, гIуттача кагирхоши студенташи хьахьоке, каст-каста хувцалуш йолча правительствашо монополешта дола гIулакха экономически халонаш къахьегача халкъа кочъехкаш хилара адамаш раьзе доацилга. Датчанаша аIадехар къамаи доход кхыча тайпара екъилга да, капитала Iаьдал юхаозаргдолаш, къахьегамхой демократически бокъонаш Iалашъергдолаш дола политика а.

Цар дIадехаш дола уж хIамаш аIатIазаца капиталисташа. Цар хьалха тувсар чести долахье социальни порядка лард а яхаш ккайкадеш дола датски конституци да. Из теркал а деш, къахьегама кулгалдерей из аIаштIехьбаккхарей бокъо еррига а шоашка эц цар, шоашта болча пайдан духьа. Цар иштта йоах чIоагIIа дегIаенача «дика аIаштIехьъяьнначеи обществе» производствана аIалла доал а дулургдац болхлошка.

Цхьабакъда, Данена лоаллаха — эзараш датски болхлой баха хьажа йиш хиннача Советски Союзе, Польше, ГДР-е торо а социализм — из тха мехка болхлой класса а исторически дагадоаллар доаза. Цар дог теш, Iаьдали производствои шийн бе йолла мага ца Iеш, производство аIаштIехьъяьккхеи капитализмага эпажоургдоаца халонаш эшаеи пролетариата могаш хилар.

Болхлой класса творчески революционни низех бола Дане къахьегамхой тешам чIоагIбу Советски Союзои социалистически мехкашеи. СССР-а низои дунен халкъашта юкъерча цун аьттои моакъостал ду Дание дикагIа йола кхоане бахьан долаш, социализм бахьан долаш къовсам лоатIабара тха деташ урауттадеш дола керда хьалаш аIаштIехьдахара.

Копенгаген.

Вилли ФУГЛЬСАНГ,
Дание Компарте Политбюро член.

(АПН).

ТУРПАЛАШТА ДЕГIАЧА ПАМЯТНИКАШТА ХЬАЛХАШКА ВЕНОКАШ ЯХКАР

ПРАГА. 7 май. (ТАСС спец. корр.). Чехословаки фашизмах мукъайоаккхаш байна советски тIемахой дIабехка боахача Прагерча Ольшански кашматишка яр советски салтечов дегIача памятника когашка тахан зиаш дехкар.

Памятника юхе Чехословацки Советски Эскарий подразделеней сийлахь ха оттадаьдар. Локхаш гIайгIане йиш а йолаш венок йиллар КПЧ ЦК Хьалхарча секретара Г. Гусака, ЧССР Президента Л. Свободас, ЧССР правительства Председатела Л. Штроугала, ЧССР Федеральни собрание Председатела Д. Ганеса, Чехословаке партийно - правительствени делегаце кхыча членаша.

Цул тIехьагIа памятника когашка венок йиллар Советски Союза партийно - правительствени делегаце — КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева, КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела А. Н. Косыгина, КПСС ЦК Политбюро члена, Украина КП ЦК хьалхарча секретара П. Е. Шелеста, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, Белоруссе КП ЦК хьалхарча секретара П. М. Машерова, КПСС ЦК секретара К. Ф. Катушева.

Иштта венокаш ехкар Чехословаки мукъайаьккха 25 шу дизар деждеча яьхкача БКП ЦК Хьалхара секретарь, НРБ Министрий Совета Председатель Т. Живков керте латтача Болгаро Халкъа Республика, ВСРП ЦК член, ВНР Президиума Председатель П. Лошонци керте латтача Венгерски Халкъа Республика, СЕПГ ЦК Политбюро член, СЕПГ ЦК секретарь А. Норден керте латтача Германски Демократически Республика, ПОРП ЦК Хьалхара секретарь В. Гомулка керте латтача Польски Халкъа Республика, РКП ЦК член СРР Министрий Совета Председатела заместитель И. Пэцан керте латтача Румыне Социалистически Республика партийно-правительствени делегацеша.

Венокаш ехкар иштта СССР оборона министра хьалхара заместитель, СССР Герзашцарча Низий Генеральни штаба начальник Советски Союза Маршал М. В. Захаров керте латтача советски тIема делегаце а.

Цул тIехьагIа Витков гув тIа а яха цига Вовзаш воацача салтечун каш тIа венокаш ехкар Советски Союза, Чехословаке, кхыча социалистически мехкий партийно-правительствени — делегацеша.

ХАЛКЪО БЕЛГАЛБАЬРАШ

(Нестедсалар. Доалпур 1-ча оагIо тIа).

сева раьза а волаш хьаллацар нов. Ермака предложени.

* * *

Собрание сошам тIайийцар Алтунин Александр Терентьевич лакхе белгальйча округах депутаталла харжа кандидат ве.

* * *

Самардийнахь Грознески вагонии депо клубе 400 согIа болхло, инженерно - технически болхло, гIулакхера нах гулбелар. Цига яр хоржамешта хьалхера собрани. Собрани хьайийллар депо партийни организаци секретара А. И. Мелькумова.

Цул тIехьагIа собрание къамаьл дир месткома председатела нов. Елфимова. Цо аьлар: цхьа бутт соагIа ха кьыче СССР Лаккхехьарча Совете хоржамаш хув. Цига депутаталла бахийта кандидатош бу тешамеча, дикагIболча викалех.

Депо коллектива дIерагIа № 670 йолча Октябрьски Хоржамий округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла вахийта оттаеир КПСС ЦК Машиностроене отдела заведующи Фролов Василий Семенович. Цун кандидатура елар депо слесара коммуниста Межидов Мовсар Заквевича. Нов. Фролов СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла вахийтара кандидаталла оттавир хьаллоацаш къамаьлаш дир болхлоши гIулакхерча нихен вагонашта ремонт еча Шаршакова Ниnас, ПТО начальника Белинца Василе, котельщика Горожанкин Ивана, промывочно-пропарочни станце хоккхагIболча мастера Д. А. Колкова.

Собрание дакъа лоацаш хинараша Фролов Василий Семеновичагара дийхар цу хоржама округе гIолла ше хоржийтар. Цул тIехьагIа окружной хоржамашта хьалхарча собрание викалаши кандидата тешаши харжар.

Самардийнахь «Октябрьнефть» НПУ телемеханизировании промысле дукха мехкдаьттахой гул а бенна хоржамашта хьалхара собрани хилар. Собрани хьайийллар групповой комитета председатела нов. Фрайтека. Цо дош ду мехкдаьтта доаккхача мастера нов. Ананьевна. Цо промысла коллектива цIерагIа предложени елар № 670 йолча Октябрьски хоржамий округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла вахийтара кандидаталла оттаве КПСС ЦК Машиностроене отдела заведующи Фролов Василий Семенович аьнна. Нов. Ананьева собрание гулбенчерашта лоацца дIайоазийтар Фролов Василий Семеновича биографи. Цул тIехьагIа къамаьл дир промысла геолога нов. Нефедовас. Цо дег тIара раьза йолаш хьаллаьцар нов. Фролова кандидатура. Нов. Фролов вай округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла хIанз шоллагIа хорж. Машиностроене Министерства ухх тIехьарча шерашка паччахьалкхен планаш дикка тIеххоачашъю. СССР промышленни машинаш доазол арахьарча дуккхача мехкашка чIоагIа хотташи, лакха мах беши я. Ала деза, Фролов Василий Семеновича вай мехка машиностроение промышленность дегIайоалдеча доккхий гIулакхаш карагIдийннад. Собрание къамаьл мел дьяраша нов. Фролова кандидатура хьаллаьцар.

Комсомольцийи кагирхойи цIерагIа къамаьл дир промысла комсомольски комитета члена Е. П. Хаценкос. Фролов Василий Семеновича кандидатура хьал а лоацаш, цо дийцар ФЗО дешархо хиннача ханаш денз КПСС ЦК Машиностроене отдела заведующи хиллалца нов. Фролова хьабенача сийдолча къахьегама а вахара а накъахьа лаьцна.

Цул тIехьагIа собрание гулбенараша Фролов Василий Семеновичагара дийхар № 670 йолча Октябрьски хоржама округе гIолла ше харжийтар. Цул тIехьагIа хоржама окружной совешане бахийта викалаши нов. Фролова кандидатура довереннеши хержар.

ЧЕХОСЛОВАКИ. Дукельски перевал. Карпатско - Дукельски операце еча хана бойбаьча советски чехословацки салташта дегIача памятника хьалхашка. ЧТК—ТАСС сурт.

ДЕПУТАТАЛЛА БОЛЧА КАНДИДАТАШТА РЕГИСТРАЦИ ЯР

Самардийнахь вай республикерча хоржамий округашка СССР Лаккхехьарча Совете харжа белгабаьча кандидаташта регистраци а йолабелар.

Облсовпрофа здание хилар СССР Лаккхехьарча Совета Союза Совете хоржамаш дара йолча № 415 йолча Грознески окружной комиссе заседани.

Собрани хьайийлача комиссе председателя «Красный молот» завода слесара А. А. Даниленко дош лу «Старогрознефть» НПУ профсоюза групповой комитета председатела Никулочкина Владимир Владимировича. Хоржамашта халхарча совешане цIерагIа аз дех «Красный молот» завода коллективо № 415 йолча Грозненски хоржамий округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Союза Совета депутаталла харжа белгалваь цу завода нефтеаппаратурни цеха котельщикий бригадир Рыженков Николай Георгиевичах кандидат веш цун регистраци яр.

Из предложени хьаллаьцар «Красный молот» завода инженера М. Огинна, А. Шерипова цIерагIча нефтемаслозавода завкома председателя П. Е. Кулешова, «Грознефтегеофизика» треста профсоюза групповой комитета председателя Д. М. Дорошенко, кхычар.

Хоржамий комиссе сошам бир № 415 йолча Грозненски хоржамий округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Союза Совета депутаталла харжа кандидат веш **Рыженков Николай Георгиевича** регистраци е.

№ 676 йолча Сунженски хоржамий округа хоржамий комиссе заседани хилар. Цо сошам бир цу округах гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совете депутаталла харжа кандидат веш йола регистраци йир «Сунжанефть» НПУ цхьоалагIча промысла оператор волча **Нечаев Борис Николаевича.**

Иштта заседани хилар № 677 йолча Урус-Мартановски окружной хоржамий комиссе. Цо сошам бир цу округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совета депутаталла харжа кандидат веш регистраци йир «Гойтински» совхоза шекара свекла лелаеча звеньевой йолча **Шамилева Зина Межидовна.**

* * *

СССР Лаккхехьарча Совета депутаталла харжа белгалбаьча кандидатура довереннеши херселхан а.

СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совете хоржамаш дара йолча № 674 йолча Назрановски округа хоржамий комиссе заседани хилар цу дийнахь.

Укхаза лаьха цIи яьккхача округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Къамий Совете депутаталла харжа кандидат веш регистраци йир «Малгобекнефть» НПУ кIоарга бурув деттача конторa бурувдеттача **Чилиев Хусейна Iалихана.**

Шоай заседание гулбеннабар СССР Лаккхехьарча Совета Союза Совета хоржамаш дара йолча № 417 йолча Сунженски округа хоржамий комисси а. Цу округе гIолла СССР Лаккхехьарча Совета Союза Совете депутаталла харжа кандидат веш регистраци йир Наьсарен района «40 лет Октября» совхоза доаркана **Темурзиева Аьшмада Розайна.**

ЦIЕЙ ДЕНОШКА ХУРГДА

9 май.

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIАРА МАЙДА. 17.00 тематически музыкальни концерт. Цул тIехьагIа 20 сахьати 30 минути иллалца химикий культура ЦIен духовой оркестра концерт. Кинофильмаш хьокхаргда.

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ. Фашистски Германи эшаь 25 шу дизара хетабаь Заводской районе бахача къахьегамхой сакъердам. 11.00 Коталон Дениа хетадаь берий утренник. 12.00 № 2 йолча музыкальни школа дешархой концерт. 14.00 «Хургволча тIемахочун» клуба заняти. 14.30. Ленина цIерагIча культура Дворецa художественни самодеятельноста концерт. 16.00. Халкъа драматически театра Константинова «18 шу» яха спектакль.

«КРАСНЫЙ МОЛОТ» ЗАВОДЕРА КУЛЬТУРА ЦIА. 10.00. Коталон Дениa хетадаь берий утренник. «Трубачи» яхи литературни композици. 18 сахьат даьлча денз Коталон Дениa хетабаь мексови сакъердам.

ХИМИКИЙ КУЛЬТУРА ЦIА. 11.00. «Турпалаш бовш хилац» яха берий утренник. Берий художественни самодеятельноста концерт. 18.00. Духовой оркестра концерт.

Н. К. КРУПСКАЯ ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ. 13.00. И. Соболева «Разведчицы» яха кагирхой драматически коллектива спектакль 19.00. «Лаьттаи тIа вахара духьа» яха театрализовании представлени.

ХЛЕБОКОМБИНАТА КЛУБ. 19.00. «ТIемахошта дагаух дIаданза денош» яха тематически сайре.

С. М. КИРОВА ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ЦIА. 19.00. Коталон Дениа хетаь кагирхой бал.

С. М. КИРОВА ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРАИ САЛОIЕИ ПАРК. Коталон Дениа хетабаь сакъердам. Зелени театре Грозненски гарнизона художественни самодеятельноста коллектива концерт. Кинолекторий. «Социалистически паччахьалкхе лоцаяра» яхача темах лекци ешаргья 17 сахьат даьлча. 20.00. Документальни кинофильмаш хьокхаргда. Халкхарий площадке халкхарий сайре. Грозненски гарнизона эстрадни оркестра концерт. «Из кхы хила йиш яц» яха выставка хургья парка дешара павильоне. Спортивни майдан тIа юкъерча специальни дешара заведеней дешархой баскетболахи волейболахи ловзачарий яхьаш.

ЛЕНИНСКИ РАЙОНА КУЛЬТУРА ЦIА. 17.00. «Огонек». Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа хиннарий кагирхошца аIаштIехьтар.

10 май.

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIАРА МАЙДА. 18.00. Тематически музыкальни концерт. Цул тIехьагIа духовой оркестра концерт. Кинофильмаш хьокхаргда.

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ. 11.00. «Почемучка» яхача берий клуба заняти. 14.00. Коталон Дениа хетадаь кинофильмаш хьокхаргда. 18.00. «Отважное сердце» яха къоначa зрителa театра концерт. 9.00. Балетни студе, халкъа хореографически коллектива, эстрадни халхара студе дакъа лоацарий концерт. 10.00. Коталон Дениа хетадаь кинофильмаш. 19.30. Халхарий сайре.

«КРАСНЫЙ МОЛОТ» ЗАВОДА КУЛЬТУРА ЦIА. 10.00. Художественни самодеятельноста берий коллективай отчетни концерт.

ХИМИКИЙ КУЛЬТУРА ЦIА. 18.00. Культура цIен музыкальни коллективай отчетни концерт.

Н. К. КРУПСКАЯ ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ. 10.00. Театральни миниатюрай сайре. 18.00. «Денадах ца бехарийи котбаьнаргийи сийха» яха тематически сайре.

С. М. КИРОВА ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ЦIА. 17.00. Зелени театре химикий культура цIен художественни самодеятельноста концерт. 19.00. Кинолекторий. Халхара майдан тIа халхарий сайре. ДIайолалу 20 сахьат даьлча. Iуроа денз сардалка массови площадке ловзараш, конкурсаш, аттракционаш. 18.00. Музыкальни эстрада. Грозненски гарнизона эстрадни оркестра концерт. Парка павильона дешара зале «Из кхы хила йиш яц» яха выставка. Спортивни майдан тIа баскетбольни.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грозненеи хувцалуш моркхаш а йолаш, йоачаи а йоацаш малхбоалехьара гIаьххьача боарамe мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура республике гIолла 20—25, Грозне 22—24 градус йоккхал болаш хилеи тарлу. 10 майтара денз 13 майга кхаччалца хувцалуш моркхаш а йолаш, дукхагIча даькъе йоачаи а йоацаш, цхьанайолча моттигашка дохк а доалаш, хьада лостам болаш, тIийло. гIаьххьача боарамe мух а хьекхаш ха хила а фегара температура 10-чеи 11-чеи мае бийсанна 4—9, денношка 17—22 градус, 12-чеи 13-чеи мае бийсанна 9—14, деношка 21—26 градус йоккхал йолаш хила а тарлу.

Метеостанция.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина урам, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-90; редактора зам. — 3-39-11; бехктедхама секретара — 3-34-39; партийни вахаре, культуре, промышленностен отделий — 3-42-30; Юрта бахаммий письмай отделий— 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательство типографи. Революции проспект, 7/84.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-90; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-39; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05092.

Заказ № 2538.